

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

CHURCH LAW REVIEW

42
—
1/09

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XV.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů.

Recenzovaný odborný časopis. Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, Praha 1, Husova 8, IČ 62934121.

Adresa redakce: Sudoměřská 25, 130 00 Praha 3; e-mail SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Redaktorka: JUDr. Jana Nová. Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.; ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.; JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.; ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D.; Mgr. Stanislav Pšenička; Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 30. dubna 2009. Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, 2009.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury ČR.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

D. Němec: Konkordátní smlouvy	7
K. Šrédl: Pojem „spravedlivá cena“ ve středověké kanonické nauce	31
DOKUMENTY	
Základní smlouva mezi Apoštolským stolcem a Republikou Bosna a Hercegovina (2006/2007)	43
ANOTACE A RECENZE	
Daniel Spratek: Evropská ochrana náboženské svobody (A. I. Hrdina)	49
Nad dvěma disertacemi z kanonického práva: Jiří Majkov, Václav Pícha (A. I. Hrdina)	52
INFORMACE	
První ročník konference Mezinárodního konsorcia pro studium práva a náboženství ICLARS, Milán, 22.–24. 1. 2009 (Z. Horák)	55
Čtyřicátý čtvrtý ročník konference Essenské rozhovory o státu a církvi, Mülheim a. R., 8.–10. 3. 2009 (Z. Horák)	57
KRONIKA	
Ze Společnosti pro církevní právo	59
Krátké zprávy	63
NAŠE AKVIZICE	65
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (13)	69

CONTENTS

D. Němec: Concordatarian Agreements	7
K. Šrédl: The Term “Fair Price” in the Teaching of Medieval Canon Law	31
DOCUMENTS	
Basic Agreement between the Holy See and Bosnia and Herzegovina (2006/2007)	43
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
Daniel Spratek: European Protection of Freedom of Religion (A. I. Hrdina)	49
On Two Dissertations in the Area of Canon Law: Jiří Majkov, Václav Pícha (A. I. Hrdina)	52
INFORMATION	
The First Conference of the International Consortium for Law and Religion Studies (ICLARS), Milan, 22–24 January 2009 (Z. Horák)	55
The 44 th Conference “Essen’s Dispute on State and Church”, Mülheim a. R., 8–10 March 2009 (Z. Horák)	57
CHRONICLE	
From the Church Law Society	60
Brief News	64
OUR ACQUISITIONS	65
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (13)	69

INHALT

D. Němec: Konkordatsverträge	7
K. Šrédl: Der Begriff des „gerechten Preises“ in der mittelalterlichen Kanonistik	31
DOKUMENTE	
Grundvertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Bosnien und Herzegowina (2006/2007)	43
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Daniel Spratek: Der europäische Schutz der Religionsfreiheit (A. I. Hrdina)	49
Über zwei Dissertationen im Bereich des kanonischen Rechts: Jiří Majkov, Václav Pícha (A. I. Hrdina)	52
INFORMATIONEN	
Der erste Jahrgang der Konferenz des Internationalen Konsortiums für Studium des Rechts und der Religion ICLARS, Mailand 22.–24. 1. 2009 (Z. Horák)	55
44. Essener Gespräch zum Thema Staat und Kirche, Mülheim a. R., 8.–10. 3. 2009 (Z. Horák)	57
CHRONIK	
Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht	59
Kurze Nachrichten	63
UNSERE AKQUISITIONEN	65
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (13)	69

INDICE

D. Něm ec: Gli accordi concordatari	7
K. Š r é d l: La nozione „via giusta“ nella dottrina canonistica medievale	31
DOCUMENTI	
L'Accordo di Base fra la Santa Sede e la Bosnia ed Erzegovina (2006/2007)	43
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Daniel Spratek: La protezione europea della libertà religiosa (A. I. Hrdina)	49
Sulle due tesi di disertazione dal diritto canonico: Jiří Majkov, Václav Pícha (A. I. Hrdina)	52
INFORMAZIONI	
1 ^a conferenza del Consorzio internazionale per lo studio di diritto e religione ICLARS, Milano, 22–24 giugno 2009 (Z. Horák)	55
44° anno della conferenza “Colloqui di Essen sul tema Stato e Chiesa”, Mülheim a. R., 8–10 marzo 2009 (Z. Horák)	57
CRONACA	
Dalla Società per il diritto delle Chiese	59
Notizie brevi	63
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	65
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (13)	69

Konkordátní smlouvy

Damián Němec

1. Pojetí a druhy konkordátních smluv

1.1 Definice konkordátních smluv

Konkordátní smlouvou se označuje mezinárodní smlouva uzavřená mezi Svatým stolcem (Apoštolským stolcem) a jednotlivým státem,¹ regulující vzájemné vztahy, postavení a působení katolické církve v daném státě.²

V odborné literatuře bývá většinou užíván termín konkordát, přičemž bývá uváděn rozdíl mezi konkordátem v širokém smyslu (jakékoli smluvní ujednání mezi Svatým stolcem a státem) a konkordátem v užším smyslu (slavnostní podrobná smlouva regulující *ex integro* vztahy mezi státem a Svatým stolcem a katolickou církví na území státu).³ Pro vyhnutí se tomuto rozlišení budeme nadále užívat v širším smyslu obrat *konkordátní smlouva*, termín *konkordát* ponecháme pro jeho užívání v užším, přesnějším smyslu.

V samotných názvech konkordátních smluv byly užívány termíny *concordia*, *pax*, *pactum*, *pacta concordata*, *concordata*, *conventio*, *modus vivendi*. Současný CIC/1983 používá záměnně termíny *conventio* (kán. 3) nebo *concordatum aliaque huiusmodi conventio* (kán. 365 § 1 odst. 2).⁴ Při církevním úředním vyhlášení v *Acta Apostolicae Sedis* jsou konkordátní smlouvy vždy zařazeny pod nadpis *conventiones*.

¹Kromě již etablovaných států bývají zcela výjimečně uzavírány obdobné smlouvy také s osvobozeným hnutím usilujícím o vznik samostatného státu (Organizace pro osvobození Palestiny) anebo mezinárodní organizací (Organizace africké jednoty). Viz *Basic agreement between the Holy See and the Palestine Liberation Organization* podepsanou a platnou 15. 2. 2000 a *Cooperation Agreement between the Organization of African Unity and the Holy See* podepsanou a platnou 19. 10. 2000. Srov. PŘIBYL, Stanislav, *Konfeseprávní studie*, L. Marek, Brno, 2007, s. 46–47.

²KRUKOWSKI, Józef, *Kościół i Państwo*. Podstawy relacji prawnych, Wydanie II., Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin, 2000, s. 182.

³Srov. níže podkapitulu 1.4 *Druhy konkordátních smluv*.

⁴KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 181.

1.2 Povaha konkordátní smlouvy

V minulosti byly prosazovány dvě odlišné teorie vysvětlující povahu konkordátních smluv, přičemž obě vycházely z nerovného postavení smluvních partnerů:⁵

a) *legální teorie* vycházející z nadřazenosti státu nad církví (a často také z neuznání Svatého stolce jako subjektu mezinárodního práva) a z postulátu, že jediným zdrojem práva je stát – a proto bylo toto ujednání chápáno jako jednostranný legální akt státu, jehož text byl na základě privilegia poskytnutého Svatému stolci nestanoven jednostranně samotným státem, ale dohodnut se Svatým stolicem;

b) *teorie privilegia* opírající se o teorii prostřední moci církve v oblasti dočasných skutečností (*theoria potestatis indirectae Ecclesiae in temporalibus*), a to na základě chápání církve i státu jako dokonalých společností, kde je ale církev z titulu svého vyššího poslání společností nadřazenou – v tomto pojetí suverénní církev při uzavření smlouvy se suverénním státem mu konceduje určitá privilegia (např. vlivu na jmenování biskupů).

Legální teorie byla charakteristická pro sovětskou právní školu a de facto přestala být v euroamerickém prostoru mocensky prosazována se zánikem Sovětského svazu. Teorie privilegia byla zastávána mnohými kanonisty a byla překonána naukou II. vatikánského koncilu.⁶

V současné době jednoznačně převládá *teorie mezinárodní smlouvy*, tj. chápání konkordátních smluv jako pravých mezinárodních smluv mezi sobě rovnými partnery, což je navíc zakotveno i v mezinárodním právu.⁷

1.3 Předmět konkordátních smluv

Předmětem konkordátních smluv je regulace vzájemných vztahů mezi státem a Svatým stolicem, postavení a působení katolické církve v daném státě.

⁵BARBERINI, Giovanni, *Chiesa e Santa Sede nell'ordinamento internazionale*. Esame delle norme canoniche, Seconda edizione riveduta e aggiornata, G. Giappichelli, Torino, 2003, s. 200–205; KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 183–185.

⁶Srov. níže kapitulu 2. *Zásady vztahů stát – církve v nauce katolické církve*.

⁷Vídeňská úmluva o smluvním právu (přijata 23. 5. 1969), která vstoupila v platnost 27. 1. 1980. V její preambuli jsou zmíněny státy, které jsou stranami této úmluvy – a jednou ze stran, která tuto smlouvu podepsala a ratifikovala, je Svatý stolec. Srov. též DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František, *Mezinárodní právo veřejné*, 3. přepracované a doplněné vydání, Linde, Praha, 2006, s. 93.

Z hlediska systematického lze předmět konkordátních smluv rozdělit do dvou kategorií – obecné zásady institucionálních vztahů mezi státem a církví a ujednání v jednotlivých oblastech.

A. Obecné zásady institucionálních vztahů mezi státem a církví

Vzájemné uznání státu a Svatého stolce

Nemalá část konkordátních smluv obsahuje explicitní vyjádření vzájemného uznání státu a Svatého stolce za subjekty mezinárodního práva, přičemž tu může být i zakotvena existence a stupeň diplomatických vztahů.

Garance zásady náboženské svobody, autonomie a nezávislosti státu a církve

Garance uznávání zásad náboženské svobody, autonomie a nezávislosti státu a církve je stabilním obsahem konkordátních smluv od II. vatikánského koncilu, aniž však obsahují garanci privilegovaného postavení katolické církve.

Texty obsahující tuto garanci se zpravidla nacházejí v preambuli konkordátní smlouvy, přičemž se Svatý stolec obvykle odvolává na učení II. vatikánského koncilu a kanonické právo, stát pak na svůj ústavní pořádek, příp. též na mezinárodní právo.

Zdůraznění zásady spolupráce

Taktéž obvykle v preambuli se obě smluvní strany zavazují ke vzájemné spolupráci za účelem společného dobra jedince i společnosti, někdy je tato spolupráce a její dobré rozvíjení deklarována jako cíl konkordátní smlouvy.

B. Ujednání ohledně postavení a působení církve v jednotlivých oblastech

Autonomie církve

Autonomii církve zakotvují zpravidla ustanovení ohledně specifikace postavení katolické církve a jejích právnických osob ve státech, svobody zakládání a změn církevních struktur, svobody mezinárodních kontaktů a možnost vzniku církevních sdružení a dalších institucí.

Svobodné veřejné působení církve

V ustanoveních konkordátních smluv garantujících svobodné veřejné působení církve se hovoří zpravidla o bohoslužbě, učení a o charitativní a sociální službě, včetně vytváření potřebných struktur. Jde zpravidla o dost dlouhé úseky textu.

Duchovní služba ve veřejných zařízeních

Ustanovení smluv ohledně duchovní služby ve veřejných zařízeních se týká především těch institucí, kde je znemožněn nebo ztížen volný pohyb osob: vězení, vojsko, policie, nemocnice a zařízení sociálních služeb.

Klasicky jsou tyto služby označovány jako služby ve veřejném zájmu, proto bývá součástí těchto ustanovení také specifikace míry podílu státu na finančním zajištění těchto služeb.

Ochrana manželství a rodiny

V oblasti manželství a rodiny se zpravidla jedná o ustanovení ohledně uznání civilních účinků kanonicky uzavřeného manželství, míry dopadu rozhodnutí církevních autorit ohledně platnosti a rozvázání manželství do civilního práva, příp. též závazek spolupráce ve prospěch manželství a rodiny. Do této oblasti spadá také uznání primárního práva rodičů na výchovu dětí.

Oblast vzdělání a výchovy

Rozsáhlou oblast vzdělání a výchovy lze rozdělit na regulaci míry působení církve ve veřejném školství a na oblast církevního školství.

Ve veřejném školství se zpravidla jedná o výuku náboženství ve veřejných školách, předškolních a školských zařízeních a v novějších konkordátních smlouvách také o míru vytváření prostoru pro mimoškolní nábožensko-vzdělávací aktivity církve. Bývá tu věnována nemalá pozornost také finančním otázkám.

V oblasti církevního školství jde především o regulaci míry svobody církve ve vytváření vlastních škol a školských zařízení, o právní postavení těchto institucí ve státě (zvl. otázka veřejného uznání církevních škol či práva veřejnosti) a otázky spojené s jejich financováním.

Zvlášť výraznou oblastí církevního školství jsou vysoké školy, a to jak teologického směru (teologické fakulty a instituce pro výchovu učitelů náboženství), tak všeobecného zaměření (především katolické univerzity). Předmětem regulace je postavení těchto škol, uznání jejich diplomů a jimi udělovaných gradů, řízení škol vzhledem ke kanonickým předpisům (včetně otázek personálních) a také míra finančního podílu státu na chodu těchto škol.

Specifikem více smluv, především v německém jazykovém prostoru, je smluvní regulace existence a postavení teologických fakult na státních univerzitách.

Oblast kultury

V rámci ustanovení týkajících se oblasti kultury bývá regulována především otázka sdělovacích prostředků (přístup církve do veřejných sdělovacích prostředků a církevní sdělovací prostředky) a otázky spojené s ochranou movitých i nemovitých kulturních památek a archivů (výjimečně i knihoven) ve vlastnictví církve.

Především s oblastí péče o kulturní památky jsou spojena mnohá majetková ustanovení.

Majetkové právo

Předmětem smluvních ustanovení v oblasti majetkové bývá regulace postavení církevních právnických osob vzhledem k vlastnictví, držbě a zcizování majetku a právní regulace způsobů financování církve, v nichž je patrná velká variabilita.

V zemích, kde docházelo k protiprávnímu vyvlastnění církevního majetku, jsou rozdílnými způsoby řešeny otázky spojené s restitucí majetku a kompenzací nerestituovaného majetku.

1.4 Druhy konkordátních smluv

V průběhu dlouhých dějin konkordátních smluv došlo k jejich značnému vývoji, jehož popis není předmětem tohoto pojednání. Budeme se věnovat pouze dělení konkordátních smluv v jejich současné podobě z dvojího hlediska – obsahu a formy, a to formy uzavření i formy zpracování smlouvy.

A. Rozdělení konkordátních smluv podle obsahu

Dělení konkordátních smluv podle obsahu není reflektováno v mezinárodním právu, ale je zpracováváno především odborníky v kanonickém právu, resp. odborníky v konfesním právu. Toto dělení není v odborné literatuře jednotné, a proto si tu dovolíme proponovat na základě našeho dosavadního zkoumání vlastní rozdělení.

Konkordáty ve vlastním (úzkém) slova smyslu – jedna smlouva

Jde o smlouvy obsahující relativně podrobnou regulaci všech či takřka všech oblastí společného zájmu, takže doplnění dalšími dílčími smlouvami je tu

spíše výjimkou;⁸ dílčí smlouvy jsou později užívány především pro modifikaci předchozího konkordátu.⁹

Konkordáty koncipované jako komplementární soubor rovnocenných dílčích smluv

I zde se jedná o smluvní ujednání obsahující podrobnou regulaci všech či takřka všech oblastí společného zájmu, ale nikoli v jedné smlouvě, nýbrž v několika formálně na sobě nezávislých, ale komplementárně se doplňujících dílčích smlouvách,¹⁰ které pak mohou být snadněji modifikovány či nahrazeny pozdějšími dílčími smlouvami. Jako výchozí mezi nimi vždy figuruje smlouva o právních otázkách.

Většinou však tyto dílčí smlouvy bývají dojednávány, podepsány a ratifikovány společně, takže od počátku tvoří jeden celek.¹¹

Je zajímavé, že toto členění na dílčí smlouvy našlo výraz i ve struktuře konkordátů, kde je někdy látka členěna do jednotlivých částí či hlav obdobně, jak bývá rozdělena v dílčích smlouvách.¹²

⁸Jako příklad lze uvést z poslední doby konkordát s Polskem (1993/1998) – jediná smlouva z tohoto období nesoucí název konkordát – a smlouvu s Lotyšskem (2000/2002). Rozhodně do tohoto typu spadají obecné smlouvy s novými německými spolkovými zeměmi: se Saskem (1996/1997), s Durynskem (1997), s Meklenburskem-Předním Pomořanskem (1997), se Saskem-Anhaltskem (1998) a Braniborskem (2003/2004).

⁹Např. *Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica Italiana che apporta modificazioni al Concordato lateranense*, podepsáno 15. 11. 1984, a *Protocollo di approvazione delle norme per la disciplina della materia di cui all'art. 7 n. 6 dell'Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica Italiana che apporta modificazioni al Concordato lateranense*, podepsáno 15. 11. 1984; pro obojí výměna ratifikačních listin a účinnost 3. 6. 1985. In AAS LXXVII (1985), s. 521–546.

¹⁰Poprvé byla užita tato konstrukce více smluv v případě Španělska na cestě revize a postupného nahrazení předchozího konkordátu z r. 1953. Zde byla z důvodů nábožensko-politických nejprve uzavřena r. 1976 smlouva pojednávající o jmenování biskupů a o rovnoprávném postavení všech občanů (o nejpálčivějších otázkách, v nichž se projevovalo privilegované postavení jak hlavy státu, tak katolické církve), na ni pak navázaly r. 1979 čtyři dílčí smlouvy: 1. o právních otázkách, 2. o vzdělání a kulturních otázkách, 3. o duchovní péči v ozbrojených silách a o vojenské službě duchovních a řeholníků a 4. o ekonomických otázkách.

¹¹Z postkomunistických zemí se to týká Chorvatska (společně r. 1996 podepsány tři smlouvy – o právních otázkách, o vzdělání a kultuře a o duchovní službě v ozbrojených silách, následně r. 1998 majetková smlouva) a Litvy (společně podepsány r. 2000 tři smlouvy – o kulturní spolupráci, o právních otázkách a o duchovní službě v ozbrojených silách).

¹²Příkladem je smlouva s Lotyšskem (podepsána r. 2000), která se dělí na čtyři části: I. Právní status katolické církve, II. Katolická církev a vzdělávací instituce; III. Duchovní služba pro katolíky v národních ozbrojených silách Lotyšské republiky; IV. Duchovní služba katolickým věřícím ve vězeních Lotyšské republiky.

Dílčí smlouvy

Dílčí smlouvy či jinak též speciální smlouvy regulují pouze vybranou oblast společného zájmu, nejčastěji oblast školství, manželství a výchovy, oblast majetkovou či nemálo významnou oblast právního postavení katolické církve a jejich právnických osob ve státě.¹³

V postkomunistické Evropě se objevují často v nových německých spolkových zemích, a to jak ve věci úpravy diecézní struktury, tak ve věci vysokého školství.¹⁴

Základní smlouva a na ni navazující dílčí smlouvy

Základní smlouva s navazujícími dílčími smlouvami je jakási modifikovaná kombinace konkordátu a dílčích smluv. Zásadní smlouvou je základní smlouva, která je sice relativně široká ohledně zahrnutých oblastí společného zájmu, ty však obvykle neřeší do podrobností, jaké jsou obvyklé v konkordátech v úzkém slova smyslu. Na tuto smlouvu navazuje (či má navazovat) řada dílčích smluv, na které text základní smlouvy explicitně odkazuje (formou blanketového odkazu). Lze říci, že je tu vytvořen *pyramidální model* více smluv, jehož základem je bezesporu základní smlouva, jak ukazuje i její italský název *accordo di base*.

Při jednání se postupuje cestou konvergence stanovisek obou stran; v případě nenalezení dostatečné shody na konkrétním řešení či potřeby dopracovat podrobné řešení je přijat tzv. *princip deblokace* – v dané záležitosti se dohodnou zásady (principy) řešení, které se včlení do textu smlouvy, zatímco na podrobnější řešení ukazuje blanketový odkaz na budoucí dílčí smlouvy.

¹³Např. smlouvy s Maďarskem – smlouva o znovuoobnovení diplomatických styků (1990), smlouva o duchovní péči v ozbrojených silách a pohraniční stráž (1994) a majetková smlouva (podepsaná r. 1997).

¹⁴Ohledně úpravy diecézních hranic je to celá série smluv z r. 1994: smlouva se Saskem-Anhaltskem, Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Magdeburg, smlouva s Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Zhořelec, smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt a smlouva s hanzovním městem Hamburk, Meklenburskem-Předním Pomořanskem a Šlesvickem-Holštýnskem o zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk.

V oblasti vysokého školství je to Smlouva o začlenění teologické fakulty do erfurtské univerzity s Durynskem (2002), která navazuje na smlouvu o zřízení diecéze v Erfurtu.

Toto pojetí se uplatňuje jednoznačně v případě Slovenska,¹⁵ s výhradami v případě návrhu smlouvy s Českou republikou.¹⁶

B. Rozdělení konkordátních smluv podle formy uzavření

Jednodušší je dělení konkordátních smluv z hlediska formy jejich uzavření, neboť se tu vychází především z mezinárodního práva.¹⁷ Zde je třeba podotknout, že se tu silně uplatňuje obyčejové mezinárodní právo, nicméně je zároveň možné (a také vhodné) odvolávat se na příslušnou mnohostrannou mezinárodní smlouvu – Vídeňskou úmluvu o smluvním právu (1969).

Většina konkordátních smluv je uzavírána *slavnostní formou*, tj. podpisem zplnomocněných zástupců (zpravidla spojených s diplomatickou pompou), po němž následuje ratifikace smlouvy, a to zpravidla nejvyššími představiteli smluvních stran (nejdříve hlavou státu, většinou po souhlasu parlamentu, pak papežem). Tak to upřesňuje také Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969) v čl. 14 a čl. 16.

¹⁵Výslovně je toto pojetí jmenováno v případě základní smlouvy se Slovenskem (2000), na kterou navázaly dílčí smlouvy: o duchovní službě katolíkům v ozbrojených silách a ozbrojených sborech (2002) a o výchově a vzdělávání (2004). Základní smlouva předpokládá ještě další dílčí smlouvy – o úpravě užívání práva výhrady ve svědomí a majetkovou smlouvu.

¹⁶Samotný text návrhu smlouvy s Českou republikou vykazuje základní typové podobnosti se základní smlouvou se Slovenskem: ve svých 21 člancích obsahuje především zásady budoucích řešení, málokdy (jako v čl. 11 pojednávajícím o církevním školství a výuce náboženství) přináší podrobnější úpravu.

Zásadní rozdíl je v tom, že text smlouvy, byť v závěrečných ustanoveních v čl. 18 ponechává smluvním stranám otevřenou možnost jednat o podrobnějších otázkách (to je však dle dikce tohoto ujednání spíše výjimečná možnost), nestanoví ani na jednom místě odkaz na budoucí dvoustranné ujednání cestou dílčí mezinárodní smlouvy. Po stránce obsahové ujednání smlouvy nevykračují za rámec daný současnou platnou vnitrostátní úpravou. Ujednání *pro futuro* ve tvoření nové právní úpravy je bez výjimky řešeno tak, že ve smlouvě je dán základní princip, ale jeho realizace je takřka vždy v rukou konkrétních orgánů státní správy. Naproti tomu návrh smlouvy dává větší prostor dojednání na domácí půdě: dle čl. 18 je k takovým jednáním kompetentní Česká biskupská konference, která musí jednat se souhlasem Apoštolského stolce. Explicitně takové dojednání předpokládá jako možnost v čl. 13 ohledně duchovní služby v zařízeních poskytujících sociální služby, v čl. 14 ohledně duchovní služby ve zdravotnických zařízeních, v čl. 15 ohledně duchovní služby ve věznicích apod. (zde však již dohody o části této služby existují) a v čl. 16 ohledně duchovní služby v ozbrojených silách (i zde dohody již existují). Srov. NĚMEC, Damián, *Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (2000) a Českou republikou (2002) na straně druhé*. In *Revue církevního práva*, Praha, č. 24–1/03, s. 22–24.

¹⁷Srov. PRIETO, Vicente, *Diritto dei rapporti tra Chiesa e società civile*, Università della Santa Croce, Roma, 2003, s. 198–199; KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 183; POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan, *Mezinárodní právo veřejné*. Zvláštní část, 5., doplněné a přepracované vydání, C. H. Beck, Praha, 2006, s. 208–210.

Výjimečně jsou smlouvy uzavírány *zjednodušenou formou*, jak to reguluje také Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969) v čl. 12 a 13:

– buď společným podpisem, ale bez ratifikace – to se v námi zkoumaných státech stalo v případě smlouvy o znovunavázání diplomatických styků s Maďarskem (1990);

– anebo jen oddělenými podpisy (tedy bez společného oboustranného podpisu textu), často také výměnou diplomatických nót obsahujících shodný text ujednání neboli smlouvy. V námi sledovaných státech se tento způsob uplatnil pouze při smlouvě s Estonskem (1998/1999).¹⁸

V České republice k tomuto všeobecně přijímanému rozdělení přistupuje *členění mezinárodních smluv na smlouvy prezidentské, vládní a resortní*. Toto členění vychází z rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993 Sb., o sjednávání mezinárodních smluv. Zde se zmocňuje, ovšem s výhradou jiného rozhodnutí v jednotlivých případech:

– člen vlády pověřený řízením příslušného ministerstva nebo jiného ústředního orgánu státní správy, a to se souhlasem vlády, ke sjednání a schvalování mezinárodních smluv dvoustranných a mezinárodních smluv mnohostranných, které svým významem nepřesahují rámec působnosti ústředních orgánů státní správy, přístup k nim a jejich přijetí, a to bez souhlasu Parlamentu;

– vláda ke sjednání a schvalování mezinárodních smluv dvoustranných a mezinárodních smluv mnohostranných, které svým významem přesahují rámec působnosti ústředních orgánů státní správy, přístup k nim a jejich přijetí, a to bez souhlasu Parlamentu.

V ostatních případech zůstává k sjednání a schválení smluv oprávněn prezident republiky, a to se souhlasem Parlamentu. Do tohoto typu smluv spadají také konkordátní smlouvy.¹⁹

C. Rozdělení konkordátních smluv podle formy zpracování

Toto dělení se nenachází v publikacích pojednávajících o konkordátních smlouvách, přesto je dosti zajímavé. Při jeho vypracování se uplatňuje především pohled kanonického práva.

¹⁸V historii byl takto uzavřen výměnou nót např. *modus vivendi* s Československem (1927/1928). Srov. např. PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, s. 53–54. Srov. též SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz, *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vydání, ASPI, Praha, 2006, s. 53–54; DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 97–98.

¹⁹Srov. DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 95.

Jazyková stránka smlouvy

Do začátku 20. století byly konkordátní smlouvy zpravidla sestaveny *v jediném oficiálním jazyku*. Zprvu to byla latina (s výjimkami pro románsky mluvící země), počátkem 20. století (od pontifikátu sv. Pia X. do pontifikátu Pia XI.) jednoznačně převládala francouzština.²⁰

Zároveň však již od 20. let 20. století, a to především s německy mluvícími zeměmi, začíná éra *dvojjazyčného vypracování smlouvy* – obvykle jedním z jazyků bývá italština. Zpočátku bývalo stanoveno, že v případě divergence textu má jedno jazykové znění přednost, od poloviny 20. století převládá praxe, že obě znění smlouvy jsou stejně autentická a závazná. Tento dvojjazyčný způsob s dominancí italštiny jako druhého oficiálního jazyka převládá dodnes, a to i pro smlouvy s zeměmi mluvícími jiným románským jazykem. Spíše výjimečně je jako druhý jazyk kromě jazyka daného státu užitá angličtina, na přelomu 20. a 21. století se někdy dokonce angličtina užívá jako jediný oficiální jazyk smlouvy.

Výjimkou je vypracování smlouvy *ve více než dvou jazycích* – takto je zveřejněna smlouva s Kazachstánem: anglicky, kazašsky a rusky; to však vede k nebezpečí nepříjemných rozdílů při interpretaci smlouvy (dle ustanovení smlouvy samotné má při konvergenci přednost anglické znění).²¹

Jednota či rozdělenost textu smlouvy

Klasická forma konkordátu se vyznačuje tím, že konkordát je koncipován jako *jednotlivý souvislý text* členěný na články, články se výjimečně spojují do částí a/nebo hlav. K takovému textu mohou být – pokud je to třeba – přidány přílohy, zpravidla výčtového charakteru, které sice se smlouvou tvoří celek, ale nebývají publikovány v Acta Apostolicæ Sedis.

²⁰Francouzský text měly např. konkordáty s německou říšskou vládou o zřízení teologické fakulty na univerzitě ve Strasbourgu (1902), smlouva s Kongem (1906), konkordáty s Lotyšskem (1922), Polskem (1925), Rumunskem (1927/1929) a Litvou (1927), modus vivendi s Československem (1927/1928) a neratifikovaný konkordát s Jugoslávií (podepsán 1935). Ve stejné době však byly užity příslušné jiné románské jazyky: portugalština pro smlouvy s Portugalskem, španělština pro smlouvy se Španělskem a zeměmi Střední i Jižní Ameriky (a to již zpravidla spolu s druhým italským zněním) či samotná italština – konkordát se Srbskem (1914) a pro smlouvy s Itálií (od r. 1929). Viz *Enchiridion dei Concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa – Stato*. Edizioni Dehoniane, Bologna, 2003, č. 1073–2038, s. 562–937.

²¹Proto také bylo pro vypracování základní smlouvy s Bosnou a Hercegovinou upuštěno od původního záměru vypracovat smlouvu ve čtyřech jazycích (italsky, chorvatsky, srbsky a bosensky) a byl vypracován jediný autentický anglický text. Srov. VUKŠIĆ, Tomo, *Firmato l'Accordo di base tra la Santa Sede e Bosnia ed Erzegovina*, L'Osservatore Romano (12. 5. 2006), ročník CXLVI, s. 3.

Konkordáty s německými zeměmi v meziválečném období (poprvé v konkordátu s Pruskem r. 1929) se vyznačují novým způsobem konstrukce: *základní text smlouvy doplněný dodatkovým protokolem*. Dodatkový protokol je připojen přímo ke smlouvě a tvoří s ní nedílný celek, a proto je také vždy publikován v Acta Apostolicæ Sedis. Tento způsob je u německy mluvících zemí používán dodnes.

Kromě německy mluvících zemí byl v nedávné době dodatkový protokol užit v majetkové smlouvě s Maďarskem (1997), kde slouží k vyjasnění záležitostí technického charakteru: definice progresivní daně z příjmu a stanovení způsobu výpočtu státní subvence pro církevní právnické osoby vykonávající veřejně prospěšnou službu.

Zcela výjimečným způsobem byl užit dodatkový protokol v případě Základní smlouvy s Bosnou a Hercegovinou (2006/2007), kde bylo z důvodů církevně-politických třeba vyjasnit způsob specifikace církevního majetku určeného pro restituci a samotný způsob jejího provedení (fyzická restituce či finanční náhrada) ještě před projednáním návrhu smlouvy v parlamentu. Zatímco samotný text smlouvy byl podepsán 19. 4. 2006, dodatkový (a v tomto případě vyjasňující) protokol byl podepsán 29. 9. 2006, a to opět jako nedílná součást smlouvy samé.

2. Zásady vztahů stát – církve v nauce katolické církve

2.1 Přijetí modelu pluralistického státu na II. vatikánském koncilu

Starověké systémy vztahů politické a náboženské moci se vyznačovaly jednoznačnou preferencí nábožensko-politického monismu, kde náboženství a společenský život mají být nejen propojeny, ale spadat pod jedinou autoritu zahrnující obě sféry života – profánní i posvátnou. Teokratické systémy upřednostňovaly složku náboženskou, praktická politika (patrná zvláště v římské říši) fakticky upřednostňovala složku politickou. V křesťanství se již od samého počátku (a to zvláště v konfrontaci s římskou politickou mocí, a to jak zpočátku pohanskou, tak později křesťanskou, která vytvořila systém byzantského cízaropapismu) objevuje jiné pojetí – nábožensko-politický dualismus.²²

Přesto však až do první poloviny 20. stol. v katolické sociální nauce převládala snaha o názorově, ideově homogenní stát. Přitom však společenský vývoj (a to jak v oblasti etnické, tak v oblasti náboženské, a to nejdříve a velmi rozsáhle

²²KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 15–30.

v USA) stále více vedl k pluralitě ve společnosti, a to i v oblasti světonázorové. Proto je možné označit skutečnost, že katolická církev na II. vatikánském koncilu (1962–1965) akceptovala, reflektovala a pozitivně zhodnotila pluralismus, za přelomovou.²³

V chápání pluralismu tu církev zaujala středovou pozici mezi snahou o homogenní, světonázorově jednotnou společnost a indiferentismem. Na jedné straně zdůrazňuje vázanost člověka na objektivní pravdu (což se projevuje i v jeho svědomí) a opravdové hodnoty, na druhé straně zdůrazňuje rozdílnost lidí i podmínek, v nichž vyrůstají, jako důsledek rozmanitosti vložené do řádu stvoření. Ani církev, ani stát se nemají snažit společnost homogenizovat či unifikovat, a zároveň na druhé straně mají umožňovat svobodný rozvoj jedinců i společenství směřující ke společnému dobru, které má však svůj základ v lidské přirozenosti (tento pohled se opírá o chápání člověka, jak je ukazuje Boží zjevení).²⁴

Nejvýrazněji je uznání plurality vyjádřeno v čl. 76 pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*:

„Je velmi důležité, a to zvláště v pluralistické společnosti, mít správný názor na vztah mezi státem a církví a jasně rozlišovat, co jednotliví nebo sdružení křesťané dělají svým jménem jako občané vedení křesťanským svědomím a co spolu se svými duchovními pastýři dělají jménem církve.“

Církev, která se vzhledem k svému úkolu i kompetenci nemůže nijak zaměřovat se státem a neváže se na žádný politický systém, je zároveň znamením a záštitou transcende lidské osoby.

Toto přijetí a uznání plurality, a to nejen jako nezvratného společenského faktu, ale jako skutečnosti mající teologické odůvodnění, byť také svá úskalí a omezení, se stalo základem pro specifikaci zásad určujících vztah mezi státní a náboženskou mocí neboli vztah mezi státem a církvemi.²⁵

Tyto zásady se promítly do více koncilních dokumentů, nejvíce do těchto: – deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* (28. 10. 1965);

²³SOBCZYK, Paweł, *Kościół a wspólnoty polityczne*, Santiago, Warszawa, 2005, s. 77–78.

²⁴SOBCZYK, *Kościół a wspólnoty polityczne*, s. 79–86.

²⁵Je vhodné připomenout, že postoj jednotlivých křesťanských konfesi k pluralismu se značně liší. Některé směry, zvláště v protestantismu, tendují k pojetí pluralismu, v němž se ztrácí pojem objektivní pravdy a objektivních základních lidských hodnot určených nikoli na základě společenské shody, ale přirozenosti člověka dané Tvůrcem. Na druhé straně jiné směry, a to zvláště v pravoslaví, nadále zdůrazňují snahu o homogenní společnost, z čehož např. vyrůstá postoj moskevského patriarchátu hovořící o „kanonickém pravoslavném teritoriu“. Specifickým příkladem tendence k homogenní společnosti je postoj Svědků Jehovových, kde jsou členové nuceni zřici se kontaktů i s rodinou a blízkými příbuznými z toho důvodu, že nevyznávají stejnou víru.

- dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus* (28. 10. 1965);
- pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* (7. 12. 1965).

2.2 Zásada náboženské svobody

Pojetí náboženské svobody je základním obsahem deklarace II. vatikánského koncilu o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*. Vyrůstá z důstojnosti lidské osoby, která má jednat podle vlastního úsudku, ne z donucení, ale z uvědomělé povinnosti.

I zde se snaží církve zaujímat stanovisko vyrovnaného středu mezi naprostým subjektivismem a naukovým relativismem, vedoucími k anarchii, a filozofickým determinismem, který zdůrazňuje nevyhnutelnou nutnost nezávislou na lidské vůli, což vede k fatalismu a redukci lidské odpovědnosti. Lidská svoboda vyrůstá z důstojnosti lidské osoby, která má jednat podle vlastního úsudku, tedy z poznání pravdy, především v morální oblasti, a v uvědomělé povinnosti. Důstojnost lidské osoby má svůj teologický základ: stvoření člověka jako obraz Boží. Z tohoto pohledu je náboženská svoboda opravdu nejdůležitějším lidským právem.²⁶

Zásadním úryvkem je úsek z čl. 2 deklarace *Dignitatis humanae*:

„Všichni lidé, protože jsou osoby – jsou totiž obdařeni rozumem a svobodnou vůlí, a proto mají vlastní odpovědnost –, jsou v souladu se svou důstojností pobádáni vlastní přirozeností a zároveň i mravně zavázáni hledat pravdu, především náboženskou. Jsou též zavázáni přidržet se poznané pravdy a podle jejích požadavků zařadit celý svůj život. Lidé však nemohou plnit tuto povinnost způsobem přiměřeným své přirozenosti, nemají-li psychologickou svobodu a nejsou-li zároveň prosti vnějšího nátlaku. Právo na náboženskou svobodu tedy nevyplývá ze subjektivní dispozice osoby, nýbrž ze samé její přirozenosti. Proto právo na tuto svobodu patří i těm, kdo neplní povinnost hledat pravdu a přidržet se jí. Jejím uplatňování se nesmí bránit, pokud se zachovává spravedlivý vnější řád.“

Náboženská svoboda se vyjadřuje v dvou rovinách – vnitřní a vnější. *Vnitřní* rovinou je svoboda svědomí. *Vnější* rovina zahrnuje jak svobodu vyjadřovat své přesvědčení soukromě i veřejně, tak volnost od vnějšího nátlaku v tomto vyjadřování – a obě tyto roviny, především vnější, jsou předmětem právní ochrany.

Nositel této svobody je tedy člověk jako jedinec (ať už jedná individuálně, nebo ve spojení s jinými, a to i ve spojení institucionalizovaném) – svoboda *individuální*, tak i lidské instituce, a to přirozené instituce (rodiny a církve a ná-

²⁶SOBCZYK, *Kościół a wspólnota polityczna*, s. 96–100.

boženské společnosti), tak právně vytvořené instituce – svoboda *korporativní*, čl. 4 a 5 *Dignitatis humanæ*.

Právo na náboženskou svobodu, která je vymezena především z hlediska subjektivního, musí mít své *hranice*: pokud jednotlivci nebo skupiny s odvoláním na náboženskou svobodu omezují spravedlivá práva jiných a působí společenskou škodu; nebo naopak pokud světská moc svévolně nadržuje jedné straně. Omezení mají být co nejmenší a jen tam, kde jsou nutná, čl. 7 *Dignitatis humanæ*.

Posláním veřejné moci – a tedy především práva (kam spadá i smluvní právo) – je chránit náboženskou svobodu potřebnými garancemi i vytvářet nutné hranice jejího užívání. Tomu nejlépe vyhovuje stát nábožensky neutrální, který se snaží o rovné zacházení s církvemi a náboženskými společnostmi při respektu k jejich specifickým, ale je přitom hodnotově zakotvený, což mu umožňuje nacházet potřebné hranice; to však není možné u radikálně liberálního státu, který pak směřuje k vytlačení náboženského života do sféry čistě privátní. Požadavkům ochrany náboženské svobody nejvíce vyhovují demokratické hodnotově orientované režimy.²⁷

2.3 Zásada autonomie a nezávislosti

Zásada autonomie a nezávislosti přímo vyrůstá z křesťanského nábožensko-politického dualismu. Jasně ji vyjadřuje čl. 76 konstituce II. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*:

„Politické společenství²⁸ a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní.“

Autonomie a nezávislost církve se projevují v oblasti duchovní: především v uznání jejího právního postavení (včetně církevních právnických osob), v ustanovování jejích představitelů, formaci jejích pracovníků, ve svobodném vyučování víry a morálky, v oblasti manželství, rodiny a výchovy i v oblasti trestní a majetkové.²⁹

Na druhé straně se výslovně hovoří také o *politickém společenství*, což jednak klade důraz na vzájemné vazby uvnitř společenství, ne především na jeho institucionální aspekt (narozdíl od výrazu *stát*). Důvodem existence politického společenství je směřování k obecnému blahu, které není dosažitelné bez ohledu

²⁷KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 103–104.

²⁸V úředním českém překladu č. 76 konstituce *Gaudium et spes* je sice užít výraz „stát“, ale termín „politické společenství“ je přesnější překlad výrazu *communitas politica* – není tím myšlen pouze stát, neboť ten je jednou z více forem politického společenství. Proto jsme úřední překlad v tomto směru modifikovali.

²⁹PRIETO, *Diritto dei rapporti tra Chiesa e società civile*, s. 85–101.

na mravní hodnoty a mravní řád. Konkrétní regulace života politického společenství není možná bez autority a moci. To lze realizovat v rozdílných způsobech politického uspořádání vyjádřeného v právním řádu a církev se neváže na konkrétní společenské uspořádání (*Gaudium et spes*, čl. 74–75).

Lze tedy specifikovat *dvoji suverenitu*: pozemskou (především teritoriální), která je charakteristická pro stát, a duchovní, která je charakteristická pro církev, v níž je nositelem této suverenity v plnosti Svatý (Apoštolský) stolec. Tato dvoji suverenita vede k vzájemnému jednání jako rovný s rovným.³⁰ Proto se církev chce zřici výkonu svých právoplatně nabytých privilegií udělených státní mocí, pokud by jejich další užívání mělo vést k újmě pro její působení a pokud si podmínky vyžadují novou úpravu č. 76 *Gaudium et spes*. Na druhé straně církev také zdvořile žádá státní autority, aby se zřekly po dohodě se Svatým stolicem dobrovolně práv nebo výsad v oblasti jmenování biskupů získaných na základě smlouvy nebo obyčejového práva (*Christus Dominus*, čl. 20).

2.4 Zásada spolupráce

Náboženská svoboda i autonomie a nezávislost by teoreticky mohly směřovat k vzájemné izolaci. II. vatikánský koncil však jasně deklaruje, že obojí – svoboda i autonomie s nezávislostí – mají jako svůj cíl dobro neboli blaho člověka, a týž člověk patří zároveň do společenství církve i do politického společenství. Proto se v čl. 76 pastorální konstituce *Gaudium et spes* výslovně stanoví:

„Obě společenství však slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem. Člověk není omezen jen na časný řád, ale i když žije v lidských dějinách, uchovává své věčné povolání nedotčeno. A církev, mající svůj základ ve Vykupitelově lásce, přispívá k tomu, aby se uvnitř národa a mezi národy stále více rozmáhala spravedlnost a láska. Tím, že hlásá pravdu evangelia a osvětluje svým učením a svědectvím věrných křesťanů všechny oblasti lidské činnosti, zároveň ctí a podporuje i politickou svobodu a odpovědnost občanů.“

Cílem této spolupráce je tedy blaho člověka, nikoli výhodnost pro jedno či druhé společenství. Konstituce *Gaudium et spes* v čl. 26 popisuje obecné blaho

³⁰MINNERATH, Roland, *L'Église et les Etats concordataires (1846–1981)*, La souveraineté spirituelle, Cerf, Paris, 1983, s. 43–44.

jako souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivcům dovolují úplnější a snadnější dosažení vlastní dokonalosti.

Obecné blaho (individuální i společenské) tedy úzce souvisí s přirozeností člověka.

Spolupráce směřující k dobru lidské osoby nutně zahrnuje i společenství, v nichž člověk žije; proto služba církve je zároveň k blahu politického společenství a pro dobro člověka je třeba, aby politické společenství usnadňovalo a podporovalo tuto činnost církve – v právu se této oblasti často říká „služba církve v prospěch veřejnosti“. Konkrétně má spolupráce směřovat k dobru rodiny, společenských uskupení i národa a státu, a to především cestou praktického dialogu a vzájemného porozumění v oblasti politické, mravní i hospodářské, přičemž je třeba respektovat princip subsidiarity.³¹

2.5 Recepce zásad vztahů stát – církve v konkordátních smlouvách od II. vatikánského koncilu obecně

Projednávání a přijímání dokumentů II. vatikánského koncilu mělo značný dopad na podobu a obsah konkordátních smluv.

Zásadní je *rovina ideová*. Koncil opustil zásadu budování homogenního konfesního státu a dále propracoval učení o vztahu církve a státu, kde vykročil za hranice dosavadní nauky o dvou dokonalých společnostech, která vzhledem ke konkordátním smlouvám posilovala jejich chápání jako vzájemná udělování privilegií, a to především ze strany církve. To se projevilo výrazně především v preambulích konkordátních smluv, kde se objevují důrazy na vzájemný respekt obou smluvních stran jako rovnocenných partnerů a na společnou vůli ke spolupráci.

Další rovina je *revize dosavadních konkordátů odbouráním privilegií církve*. V době konání II. vatikánského koncilu bylo na světě ještě jedenáct států, kde katolické vyznání bylo explicitně či skrytě státním náboženstvím, z toho ve čtyřech státech bylo toto postavení konfirmováno konkordátem – Kolumbie (1887), Itálie (1929), Španělsko (1953) a Dominikánská republika (1954). S Kolumbií byl uzavřen nový konkordát r. 1973. Se Španělskem byla nová smlouva připravována již od r. 1970, a díky tomu realizace byla velmi rychlá: krátce poté, co zemřel generál Franco, byla uzavřena první smlouva r. 1976 (několik dní před odsouhlasením nové španělské ústavy!) a následně série tří smluv r. 1979, kterými byl dřívější konkordát fakticky nahrazen. Od r. 1970 byla též připravována revize lateránského konkordátu s Itálií, k níž nakonec došlo r. 1984, čímž byl

³¹SOBCZYK, *Kościół a wspólnoty polityczne*, s. 211–226; KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo*, s. 124–137.

dosavadní konkordát ve většině praktických bodů nahrazen novou úpravou.³² Jako poslední byl revidován konkordát s Dominikánskou republikou, a to cestou dodatkového protokolu k tomuto konkordátu podepsaného r. 1990, který však mění pouze čl. XVII dosavadního konkordátu, pojednávající o duchovní službě v pozemním vojsku, letectvu a námořnictvu tím, že jej reorganizuje a určuje též pro policii.

Třetí rovinou, kde se tato změna projevila, je *rozsahová a formální podoba nových konkordátních smluv*. Zatímco v předkoncilním období převládaly konkordáty ve vlastním slovy smyslu, od II. vatikánského koncilu jsou takové konkordáty podstatně méně časté a více je užíváno jak dílčích smluv, tak základních smluv s navazujícími dílčími smlouvami.³³

3. Konkordátní smlouvy a právní situace jiných církví a náboženských společností

3.1 Dopad zásad náboženské neutrality a paritního přístupu státu k církvím a náboženským společnostem

Nábožensky neutrální stát se cíleně neváže na jedno určité náboženství nebo vyznání a se zřetelem k principu náboženské svobody vytváří legální rámec pro postavení a působení církví a náboženských společností. To ve svém důsledku vede k specifikaci jejich právně rovnocenného postavení – parity.

Na základě principu autonomie a nezávislosti se pak stát jednak zřiká zásahů do vnitřních záležitostí církví a náboženských společností, jednak se zavazuje respektovat jejich vnitřní předpisy, což umožňuje při zachování paritního přístupu respektovat reálné rozdíly mezi jednotlivými církvemi a náboženskými společnostmi a nábožensko-sociální situaci v konkrétní zemi.

Zásadním právním rozdílem je skutečnost, že pouze katolická církev má vlastní reprezentaci na rovině mezinárodního práva veřejného. To jí – narozdíl od ostatních církví a náboženských společností – umožňuje uzavírat mezinárodní smlouvu se státem, což by snadno mohlo vést k jejímu nadřazenému postavení. Je proto nesmírně důležité, že jak stát, tak katolická církev výslovně odmítají vytváření privilegovaných pozic jedné církve: stát na základě náboženské neutrality a zásady paritního přístupu k církvím a náboženským společnostem,

³²MINNERATH, *L'Eglise et les Etats concordataires*, s. 135–136. 140–153; JULG, Jean, *L'Eglise et les États. Histoire des concordats*, Nouvelle Cité, Paris, 1990, s. 255–271.

³³Srov. výše podkapitolu 1.4 *Druhy konkordátních smluv*.

katolická církev právně závazně na II. vatikánském koncilu, kdy se církev zřekla výkonu svých legitimně získaných privilegií a otevřela cestu k revizi dosavadních konkordátních smluv, čl. 76 *Gaudium et spes*.

Důsledkem tohoto dvoustranného přístupu je skutečnost, že práva uznaná v konkordátní smlouvě pro katolickou církev jsou přiznána také ostatním církvím a náboženským společnostem, a to buď na základě aplikace existujících právních norem, nebo jejich modifikací či vytvořením nových právních norem, anebo cestou uzavírání vnitrostátních smluv mezi státem a dalšími církvemi a náboženskými společnostmi;³⁴ poslední cesta je právně natolik významná, že ji pojednáváme v následující samostatné podkapitole.

3.2 Smlouvy států s jinými církvemi a náboženskými společnostmi

Zdůraznění paritního přístupu státu k církvím a náboženským společnostem vedlo státy také k jeho vyjádření cestou uzavírání vnitrostátních smluv. Tato tradice se vytvořila po II. světové válce (od r. 1949) především v Německu, kde tyto smlouvy – stejně jako konkordátní smlouvy se Svatým stolcem – uzavírají jednotlivé spolkové země, a to nejen s (většinou zemskými) evangelickými církvemi, ale i daleko menšími církvemi a náboženskými společnostmi, včetně např. svazu židovských obcí, a to s vědomím vzájemné odpovědnosti a posláním stabilně regulovat normy umožňující spolupráci. Tyto smlouvy se svým obsahem silně podobají konkordátním smlouvám. Zvlášť velké množství takových smluv bylo po r. 1990 uzavřeno v nových spolkových zemích, tedy na území bývalé Německé demokratické republiky.³⁵

³⁴TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, s. 67–68.

³⁵V nových německých spolkových zemích se jedná o smlouvy uzavřené s evangelickými církvemi či svazem židovských náboženských obcí. SROV. CAMPENHAUSEN VON, Axel Freiherr, WALL DE, Heinrich, *Staatskirchenrecht*. Eine systematische Darstellung des Religionsverfassungsrechts in Deutschland und Europa, 4., überarbeitete und ergänzte Auflage, C. H. Beck, München, 2006, s. 141–148; BURGER, Quido (Hrsg.), *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern*. Leipziger Universitätsverlag, Leipzig, 2000, s. 9–10 a přílohy s texty těchto smluv.

Stejná tradice se vytvořila po r. 1989 také v Polsku, na Slovensku,³⁶ v Maďarsku,³⁷ Estonsku,³⁸ Lotyšsku,³⁹ Slovinsku.⁴⁰ Na Litvě je tato legislativní možnost dosud nevyužitá.⁴¹

Tradiční podobou je smlouva mezi státem jako jedním smluvním partnerem a jednou příslušnou církví či náboženskou společností či jedním svazem církví a náboženských společností na straně druhé. Tyto smlouvy se sice často svým uspořádáním podobají konkordátní smlouvě konkrétního státu se Svatým stolicem, ale svým obsahem se dost liší, neboť obražejí specifika konkrétní církve či náboženské společnosti, aniž by to bylo chápáno jako narušení paritního přístupu státu k církvím a náboženským společnostem.

Z tohoto pravidla vybočuje praxe Slovenské republiky: ta jednak z praktických důvodů uzavírá nikoli smlouvy s jednotlivými církvemi a náboženskými společnostmi, ale multilaterální smlouvy s více církvemi (aniž však vylučuje uzavření bilaterálních smluv), jednak navíc s důrazem na paritní přístup státu natolik preferuje co největší formální i obsahovou podobnost těchto multilaterálních smluv se smlouvami se Svatým stolicem, že ujednání těchto smluv v maximální míře kopírují ujednání konkordátních smluv.

Je však třeba zdůraznit, že postavení vnitrostátních smluv státu s církvemi a náboženskými společnostmi v hierarchii pramenů práva je ve většině států

³⁶TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolicem*, Revue církevního práva č. 25 – 2/03, Praha, s. 72.

³⁷SCHANDA, Balázs, *State and Church in Hungary*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Nomos, Baden-Baden, 2005, s. 328.

³⁸KIVIORG, Merilin, *State and Church in Estonia*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Nomos, Baden-Baden, 2005, s. 100.

³⁹BALODIS, Ringolds, *State and Church in Latvia*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Nomos, Baden-Baden, 2005, s. 260–261. Stát nebyl zprvu uzavírání těchto smluv nakloněn, ale po předložení návrhů smluv jinými církvemi (které vycházely z konkordátní smlouvy s Apoštolským stolicem) a pod tlakem veřejného mínění k uzavření smluv svolil r. 2004.

⁴⁰ŠTURM, Lovro, *State and Church in Slovenia*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Nomos, Baden-Baden, 2005, s. 472–473.

⁴¹KUZNECOVIENE, Jolanta, *State and Church in Lithuania*. In ROBBERS, Gerhard (ed.), *State and Church in the European Union*, 2nd edition, Nomos, Baden-Baden, 2005, s. 287.

nedostatečně vyjasněnou, či dokonce dosud zcela neřešenou skutečností,⁴² což bude třeba – i pro široké rozšíření fenoménu takových smluv – vbrzku jasně upravit.⁴³

Resumé

Autor se v článku zabývá konkordátními smlouvami, které Apoštolský stolec uzavírá s jednotlivými státy, a to s důrazem na jejich současnou podobu. V úvodní části se věnuje jejich definici, povaze, předmětu a rozdělení. Dále se zabývá aktuální naukou katolické církve, pokud jde o vztah veřejné moci a církve. V této části jsou akcentovány změny, které přinesl II. vatikánský ekumenický koncil (1962–1965). To se promítlo podstatně do charakteru všech konkordátních smluv uzavřených od roku 1964 a do novelizací dříve uzavřených smluv. Záruku přináší nejen demokratický paritní stát, který zásadně poskytuje církvím a náboženským společnostem též práva, takže co dohodne Apoštolský stolec pro katolickou církev, platí i pro ostatní církve a náboženské společnosti. Další zárukou je i dnešní pojetí katolické církve, která se v pokoncilové době zřiká nároků na privilegovanost, nepřipouští jakoukoliv takovou zmínku v nových konkordátních smlouvách a vyžádala si v tomto smyslu revizi všech dříve uzavřených konkordátních smluv. Navíc jsou nezřídka jednotlivými státy uzavírány vnitrostátní smlouvy s ostatními církvemi a náboženskými společnostmi, které jsou obsahově úplně nebo téměř shodné se smlouvami konkordátními.

⁴²Např. ve Spolkové republice Německo mají jsou tyto smlouvy (zvané *Kirchenverträge*) povahu vnitrostátních smluv, po své ratifikaci jsou vyhlášovány jako vnitrostátní zákony a mají také postavení běžných zákonů – srov. BURGER, *Staatskirchenrecht in den neuen Bundesländern*, s. 10–11. Ve Slovenské republice, která tyto smlouvy také vyhláší ve Sbírce zákonů, je jejich postavení dosud předmětem diskuse. Přitom nechybí hlasy, že důraz na paritní postavení církví a náboženských společností před zákonem musí vést k specifikaci postavení těchto státních smluv nad běžné zákony ve shodě s postavením konkordátních smluv s Apoštolským stolicem – srov. ŠMID, Marek, *K podstate a zmyslu slobody svedomia a slobody náboženstva*. K článku 7 Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou a k návrhom Zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o práve uplatňovať výhrady vo svedomí a Dohody medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o práve uplatňovať výhrady vo svedomí. In MORAVČIKOVÁ, Michaela (ed.), *Výhrady vo svedomí – Conscientious objections*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2007, s. 418–425, 431–432. Zároveň však existují neméně vážné hlasy, které těmto státním smlouvám odmítají přisoudit postavení fakticky shodné s konkordátními smlouvami. Je evidentní, že tato otázka si vyžaduje kvalifikované a právně nesporné řešení.

⁴³CAMPENHAUSEN VON, WALL DE, *Staatskirchenrecht*, s. 146–148.

Summary

Concordatarian Agreements

The author presents concordats – the agreements that the Holy See signs with individual states – and focuses on their current design. In the introductory section he defines the concordats and presents their design, subject-matter and structure. In the next section, he discusses the current teaching of the Catholic Church on the relationship between public power and the church, and emphasizes the changes that were introduced by the Second Vatican Council (1962-1965), which significantly influenced the character of all concordats signed since 1964 and amendments to earlier signed concordats. One of the guarantees is the democratic parity state, which provides principally the same rights to all churches and religious societies, whereby whatever the Holy See negotiates for the Catholic Church applies also for other churches and religious societies. Another guarantee is the current understanding of the Catholic Church, which in the post-Council era has relinquished its privileged position, rejected any mention in that regard in concordats, and requested that all concordats signed earlier be amended in that sense. Additionally, states often sign agreements with other churches and religious societies that have either the same or almost the same content as concordats.

Zusammenfassung

Konkordatsverträge

Autor befasst sich in seinem Artikel mit Konkordaten und anderen Konkordatsverträgen, die der Heilige Stuhl mit einzelnen Staaten zusammenschließt, wobei deren aktuelle Form hervorgehoben wird. Eingangs werden die Konkordatsverträge definiert und deren Natur, Gegenstand und Gliederung behandelt. Ferner wird die aktuelle Lehre der katholischen Kirche in Bezug auf die Beziehung der Kirche zur öffentlichen Gewalt besprochen. In diesem Teil werden die vom II. Vatikanischen Konzil (1962-1965) eingeführten Änderungen betont. Dies hat sich wesentlich in der Natur der nach dem Jahr 1964 geschlossenen Verträge und in entsprechenden Änderungen der bestehenden Verträge widerspiegelt. Erstens wird aufgrund der Existenz des demokratischen paritären Staates, der die gleichen Rechte den Kirchen und Religionsgesellschaften zuerkennt, gewährleistet, dass die für katholische Kirche ausgehandelte Bedingungen auch für andere Kirchen und Religionsgesellschaften gelten. Weitere Gewährleistung stellt die heutige Selbstauffassung der katholischen Kirche dar, die alle Anforderungen auf ihre privilegierte Stellung aufgibt, keine Erwähnung in dieser Hinsicht in den neuen Konkordatsverträge zulässt

und die Änderungen der bestehenden Konkordatsverträge aus diesem Grunde vorschlägt. Darüber hinaus werden von einzelnen Staaten auf der innerstaatlichen Ebene mit anderen Kirchen und Religionsgesellschaften Verträge geschlossen, die inhaltlich ganz oder fast mit den Konkordatsverträgen übereinstimmen.

Riassunto

Gli accordi concordatari

Nel suo articolo, l'autore si occupa di accordi concordatari che la Santa Sede contrae con singoli stati, sottolineando le loro figure attuali. La parte iniziale è dedicata alla loro definizione, carattere, oggetto e divisione. Poi ci si occupa della dottrina attuale della chiesa cattolica per quanto riguarda la relazione fra il potere pubblico e la chiesa. In questa parte vanno accentuati i cambiamenti usciti dal Concilio Vaticano II (1962–1965) che sono visibili in tutti gli accordi concordatari dopo il 1964 ma anche nelle modifiche ed attualizzazioni di quei conclusi prima. Una garanzia offre non solo uno stato democratico di parità che di regola rassicura a tutte le chiese ed enti religiosi gli stessi diritti che sono stati contratti per la chiesa cattolica. Un'altra garanzia consiste anche nel atteggiamento odierno della chiesa cattolica che nel periodo postconciliare rifiuta qualsiasi pretesa ad una posizione privilegiata, non ammette tali impostazioni nei testi di nuovi concordati e richiede revisioni in questo senso anche nei concordati conclusi prima. Oltre a questo, molti stati contraggono accordi con altre chiese ed enti religiosi che sono identici o quasi identici con gli accordi concordatari.

O autorovi

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP, nar. 18. 6. 1960 v Boskovicích, je vedoucím katedry církevního práva na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a proděkanem této fakulty. Současně vyučuje církevní a konfesní právo již řadu let na právnické fakultě téže univerzity. Je absolventem olomoucké teologické fakulty (1991). Licenciát a doktorát teologie získal na Papežské teologické fakultě ve Vratislavi v oboru kanonického práva. V roce 2008 se na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci habilitoval. Je členem vedení Společnosti pro církevní právo a předsedou její olomoucké místní skupiny.

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP (born on 18 June 1960 in Boskovice) is the Head of the Church Law Department at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc, where he also serves as the Associate Dean; he has taught church law and the state law on churches at the School of Law of the same University for several years. He graduated from the Olomouc Theological School (1991) and obtained his licentiate and doctor of theology degree in the field of canon law at the Pontifical Theological School in Wrocław. He obtained the title docent in 2008 at the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc and is a member of the leadership of the Church Law Society and the president of its Olomouc local group.

Univ.-Doz. Lic. Damián Němec, geb. 18.6.1960 in Boskovice, leitet den Lehrstuhl des Kirchenrechts an der Cyrillo-methodischen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz. Gleichzeitig lehrt er Kirchen- und Staatskirchenrecht an der Juristischen Fakultät derselben Universität. Lizentiat und Dokortitel erwarb er an der Päpstlichen theologischen Fakultät in Breslau im Bereich des kanonischen Rechts. In 2008 fogte seine Habilitation an der Cyrillo-methodischen Theologischen Fakultät der Palacký Universität in Olmütz. Er ist Mitglied der Gesellschaft für Kirchenrecht und der Vorsitzende ihrer Olmützer Gruppe.

Doc. lic. Damián Němec, dr, OP, nato il 18 giugno 1960 a Boskovice, cattedratico della cattedra di diritto canonico della Facoltà Teologica dei Santi Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc e vicedecano di questa facoltà. Attualmente insegna il diritto canonico ed ecclesiastico alla facoltà di giurisprudenza della stessa università. Si è laureato alla facoltà di teologia a Olomouc (1991). Il licenziato e il dottorato in teologia ha ottenuto alla Facoltà Teologica Pontificia a Wrocław in materia di diritto canonico. Nel 2008 si è abilitato alla Facoltà Teologica dei Santi Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc. È il presidente della filiale della Società per il diritto della Chiese a Olomouc e partecipa alla direzione della società.

V komplexu dominikánského kláštera sv. Jiljí
je otevřeno

KNIHKUPECTVÍ OLIVA,

které nabízí nejúplnější produkci české literatury a časopisů vydaných
v oboru
církevní právo.

Najdete zde bohatou nabídku knih z oblasti z teologie, historie a filosofie.

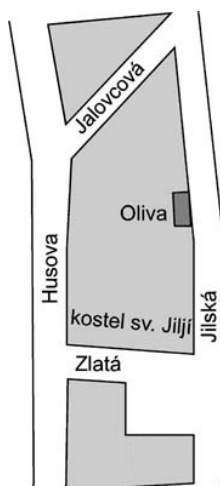
Adresa: Jilská 7, 110 00 Praha 1,

Otevřeno: Po – Pá 10-18 hod.

Tel. 606 657 544

Internetový obchod <http://oliva.op.cz>

Těšíme se na vaši návštěvu a objednávky!

Pojem „spravedlivá cena“ ve středověké kanonické nauce

Karel Šrédl

Snadno si představíme, jak středověká doktrina o hříšnosti lichvy obsažená pramenně v Graciánově Dekretu musela srážet elán nového obchodnického živlu, který hledal obživu v obchodním rozvoji Evropy. Odsuzování lichvy se stalo reálnými okovy obchodu, když peníze začaly hrát čím dál větší úlohu v hospodářském životě států.

Rozvíjející se střední vrstva neukládala již své peníze do okovaných pokladnic. To byl totiž zvyk feudálního věku v době, kdy nebylo mnoho příležitosti vložit do něčeho oběživo. Nový obchodnický živel měl příležitost použít všech peněz, které mu byly dostupné – a ještě více. Aby udržoval obchod, který měl zavedený, a aby rozšířil svou pracovní sféru, a tím zvětšil své zisky, k tomu obchodník potřeboval další a další peníze. Kam si pro ně mohl jít? Mohl jít k půjčovatelům peněz, jako Antonio, kupec benátský, šel k Shylockovi. Nebo mohl jít k větším obchodníkům, z nichž někteří přestali obchodovat se zbožím a obchodovali již jen s penězi, tedy k velkobankéřům své doby. Ale bez překážek to nebylo. V cestě jím stál církevní zákon, zakazující půjčovatelům peněz a bankéřům půjčovat na úrok.

Společnost lichváře nenáviděla a pronásledovala, ačkoliv využívala jeho služeb a stejně jako on toužila po penězích.

Co se stalo, když církevní doktrina, spjatá se starým hospodářstvím, narazila na dějinnou sílu, vtělenou ve vzrůstající se obchodnickou třídu? Podlehla ovšem doktrina. Pochopitelně ne naráz. Pomalu, po drobtech, novými výnosy, které začínaly jako dříve: „*Lichva je hřích...*“, ale pokračovaly „*...avšak za daných okolností,*“ nebo: „*Ačkoli je hřích vymáhat úroky, nicméně ve zvláštních případech...*“

„Zvláštní případy“, kterými byla brzy podlomena doktrina o lichvě, jsou příznačné. Půjčil-li bankéř peníze obchodníkovi, nebyvalo správné, aby za půjčku požadoval úrok. To bylo dřívější stanovisko církve. Nyní však církev říkala: Protože obchodník použije vypůjčených peněz v riskantním obchodním podniku, při němž může přijít o všechny peníze, je úplně správné, aby obchodník vrátil

bankéři nejen to, co si vypůjčil, nýbrž ještě něco navíc – aby zaplatil bankéři za jeho riziko!

Nebo se argumentovalo takto: Kdyby bankéř nebyl své peníze půjčil, mohl jich sám použít k výdělku. Je tedy oprávněné, žádá-li obchodníka, aby k vypůjčené částce při vrácení něco přidal – v náhradu za to, že bankéř nepoužil svých peněz sám.

Tak a jinak se přizpůsobovala nepohodlná doktrína změněným poměrům. Je příznačné, že francouzský právník šestnáctého století Charles Desmoulin uvádí „každodenní obchodní praxi“ jako jeden z důvodů, jímž lze obhájit zákonné povolení „mírné a přijatelné lichvy“. Uvažuje takto: *„V obchodní praxi vidíme každý den, že značné peněžní částky jsou nemálo užitečné... a nepomáhá tvrdit, že peníze samy jsou neplodné: vždyť ani pole neplodí samo, bez výloh, námahy a lidské píce; právě tak peníze, i když je po čase nutno je vrátit, vydají do té doby lidskou pílí značný výtěžek... a někdy to odnímá věřiteli zrovna tolik, kolik to vynáší dlužníku... Veškerá... nenávisť, odsuzování a tresty by se tudíž měly vztahovat jen na upřílišněnou, nerozumnou, nikoli na mírnou a přijatelnou lichvu.“*¹

A tak postupně zmizela církevní doktrína o lichvě a každodenní obchodní praxe zaujala její místo. Články víry, zákony, pravidla společenského soužití, osobní vztahy – to vše se měnilo při přechodu lidské společnosti k nové vývojové fázi.

Protože ekonomická věda je alespoň z části studiem člověka, závisí vždy určitý druh ekonomické teorie na základních předpokladech o lidské povaze. Klasičtí angličtí národohospodáři obyčejně předpokládali, že člověk je veden vlastním hospodářským zájmem, že každý si přeje zvýšení bohatství. Můžeme si položit otázku, zda to skutečně přijímali za všeobecně platnou psychologickou zásadu či zda, považující národní hospodářství za nauku o blahobytu, abstrahovali od realistické psychologie a sledovali člověka v honbě za blahobytem podle abstrahujících metod věd jiných. Přinejmenším se přijímalo za dané, že snaha zbohatnout je převládajícím lidským zájmem. Názory středověkých teologů představovaly odlišné hodnocení, neboť ti byli ovládnuti myšlenkou na onen svět. Odsuzovali snahu zbohatnout jako účel sám o sobě. Lakotu považovali za jeden ze sedmi smrtelných hříchů.

Kde tedy bylo místo hospodářské činnosti v křesťanském názoru na život? *„Musíme se zbavit vžitě domněnky, že ekonomie je oblast, jíž si lidé vždy museli*

¹MONROE, Arthur Ely, *Early Economic Thought*, Harvard University Press, Cambridge, 1924, s. 113.

být vědomi. Obrazně se dá říci, že prvky ekonomie byly původně vklíněny do situací, které samy o sobě neměly ekonomickou povahu, a ani jejich cíle a prostředky nutně nemusely být materiální. Koncept ekonomie krystalizoval v průběhu dějin. Avšak čas ani historie nám neposkytly konceptuální nástroje nutné k proniknutí do labyrintu společenských vztahů, do nichž je ekonomie vklíněna.²

Odpověď na tuto otázku je spojena se středověkou představou stavu. „Lidé byli Bohem uspořádáni do stavů nebo řádů, každý s vlastní prací a odpovídajícím způsobem života. Tyto různé stavy měly zvláštní povinnosti a na rozdělení bohatství se pohlíželo jako na odměnu za vykonávání povinnosti požadované od dané třídy. To ovšem neslo s sebou předpoklad aristokratického a statického společenského řádu. Možná, že dočasný úspěch tohoto systému třeba přičísti shodě mezi náboženskými ideály a skutečnými poměry onoho času.“³ Nutnost stanovit nějaký způsob zákona a pořádku směřovala lidi s hierarchickým plánem společnosti. Úpadek obchodu a hospodářských činitelů nutných k rozkvětu, jakož i omezené místní zemědělské hospodářství činilo získání bohatství téměř nemožným.

V modelovém kázání „ad status“ č. 59 Jakub z Vitry předkládá variantu společnosti o třech stavech, kterou definoval Georges Dumézil a jejíž místo ve středověké západní společnosti vymezil Georges Duby. „Bůh posvětil tři stavy, sedláky a další pracující, aby ostatním zajišťovali potravu, rytíře, aby je bránili, kleriky, aby jim vládli, ale ďábel si vyvolil stav čtvrtý, lichváře...“.

„Není bez zajímavosti konstatovat, že v této hře, která má za cíl propojit schéma společnosti o třech stavech s mentálními vzorci nové společnosti, je vytvořen čtvrtý stav (později vzniknou další, např. pro muže zákona) pro lichváře, tedy negativně vnímanou skupinu obchodníků. Toto ďábelské rozdvojení třetího, ekonomického stavu je důkazem integrace změn v obchodování do mentálních vzorců a též nedůvěry intelektuálů vůči ekonomické sféře. Vedle sedláků a dalších pracujících, jež ospravedlňuje jejich užitečnost a produktivita, tak vzniká ďábelský stav, založený na penězích a škodlivé, neproduktivní lichvě.“⁴

Ti, kdo se věnovali řemeslu, byli po této stránce ve stejné třídě jako zemědělci. „Středověký řemeslník se nesnažil zbohatnout, ani se zpravidla nesnažil dostat se do jiné společenské třídy.“⁵ Náboženský ideál dával určitý díl naděje, důstoj-

²ASHLEY, William James, *Economic History*, Boston, 1937, sv. I., část II., s. 388.

³BÍLÝ, Jiří, *Trojí lid – panovníci a jejich lid v evropském středověku*, Libri, Praha, 2000, s. 89.

⁴BARNES, Harry Elmer, FLEUGEL, Felix, KNIGHT, Melvin, *Economic History of Europe in Modern Times*, London, 1946, s. 234.

⁵LE GOFF, Jacques, *Peníze a život*, Argo, Praha, 2003, s. 43.

nosti a účelu skromnému a předem stanovenému životu. Okolnosti oné doby vysvětlují názor na takové moderní hospodářské kategorie jako peníze, kapitál, hodnota a hospodářská soutěž. V téměř neodvislém místním hospodářství bylo málo směny. Množství potřebných kapitálových statků bylo malé. Malá výrobní nebo obchodní hospodářská činnost vyžadovala jen nepatrného kapitálu, který byl opatřován samými obchodníky a řemeslníky. O zemědělství bylo postaráno půjčkami majitelů půdy a pánů. Hlavními předměty zahraničního obchodu bylo víno, hedvábí, cukr, klenoty a jiné přepychové zboží. Před třináctým stoletím bylo pole kapitálových investic velmi omezeno, takže peníze se půjčovaly jen při neštěstí nebo při zvláštní potřebě. Malá potřeba peněz a kapitálu vysvětluje, proč těmto činitelům byla připisována tak malá důležitost. Hospodářská hodnota byla odhadována podle zásady spravedlivé ceny, jež se zakládala na obecném odhadu výrobních nákladů. Povinnost stanovit spravedlivou cenu obyčejně spočívala na úřadujícím hodnostáři cechu, za pomoci jiných cechovních nebo městských hodnostářů. Vypracování pojmu spravedlivé ceny a jeho formulace v kanonickém právu i občanském právu bylo jednou z hlavních hospodářských služeb kněžstva. Na změny nabídky byl vzat zřetel stejně jako na náklady a nebezpečí dopravy, a byly podniknuty pokusy dojít ke slušné ceně vzhledem k všem hospodářským podmínkám oněch dob.

Jestliže, jak se často tvrdí,⁶ středověká představa spravedlivé ceny se rovná našemu modernímu pojmu výrobních nákladů, pak se středověcí rozhodčí snažili dosáhnout stanovením cen téhož, čeho, jak prohlašovali klasičtí národohospodáři, může být dosaženo za podmínek volné soutěže. V obou případech se předpokládalo, že normální cena je rovna výrobnímu nákladu. U mnoha nezávislých místních jednotek je možno si představit, že bylo snazší získat monopol místního trhu. Nebylo možno očekávat soutěž, protože nebyl rozvinutý obchod a doprava. Zlům monopolní ceny bylo možno uniknout jen dovoláváním se vyšší politické nebo duchovní moci. Omezený trh také nepostačoval ke stabilizaci cen. Jinými slovy, na moderním trhu, kde je veliký příliv kupců i prodavačů, takže na příklad jeden den je tam třeba tisíc kupců a devět set devětadesát prodavačů, a druhý den devět set devětadesát kupců a tisíc prodavačů, budou výkyvy ceny kolem „normální“ nebo průměrné ceny malé. A „normální“ cena může být rovna „výrobním nákladům“. Ale na malém trhu, kde hlavní hospodářskou činností je zemědělství, a to hlavně pro vlastní

⁶HANEY, Lewis Henry, *History of Economic Thought*, s. 76 – srov. BARNES, Harry Elmer, FLEUGEL, Felix, KNIGHT, Melvin, *Economic History of Europe in Modern Times*, s. 217.

potřebu, mohou být v počtu prodávajících a kupujících ze dne na den poměrně veliké změny. Když by tam jeden den bylo deset kupců a patnáct prodavačů a druhý den patnáct kupců a deset prodavačů a neexistovala žádná normální nebo zákonná omezení, jež by zabraňovala oběma stranám, aby dané situace plně využily, mohlo by dojít k velkým odchylkám od „normální“ prodejní ceny. Za těchto podmínek by kněží nebo cechovní mistři, vymáhající spravedlivé ceny, dosahovali „umělým“ způsobem úplně stejného cíle, kterého by bylo možno dosáhnout za jiných podmínek pomocí volné soutěže.

Spravedlivá cena byla tedy hospodářskou zásadou, jež byla základem veřejné úpravy možných hospodářských monopolů.⁷ Kněz a cechovní mistři odpovídali našim moderním cenovým komisím. Tato úprava byla nutná vzhledem k monopolní tendenci. Monopol byl snáze uskutečněn působením řemeslných cechů, protože rozsah trhu byl omezen. Místní monopol byl možný při malé míře územní dělby práce, když každé město vyrábělo hlavně pro sebe a pro okolní krajinu. To, že tu nebyla soutěž a peněžní hospodářství, které umožnily později alespoň na čas hospodářský systém, který se automaticky sám upravoval, činilo regulativní zásah nevyhnutelným. V pozdější době umožnila přítomnost mnoha kupců a prodavačů a rozšířenější používání peněz jako prostředku směny, že bylo samočinně dosahováno ekvivalentu středověké spravedlivé ceny. Předpokládají se takové soutěžní podmínky, při nichž kupec i prodavač mají přibližně stejný zisk při koupi i prodeji.

Cílem středověkého způsobu úpravy bylo, aby se výsledku dosáhlo podle zásady neměnné „spravedlivé ceny“. Bez úpravy by mohly poskytnout rozdíly v obratnosti a osobních vlastnostech jedné smlouvající straně neúměrnou výhodu. Tak společenský dozor nebo úprava byly za podmínek místního monopolu středověkou náhražkou za moderní soutěžní hospodářství peněžní.

Dále také vyžadovalo místní hospodářství a výroba v malém měřítku určitou míru spolehnutí na mravní kvality výrobců. *„Pokud se nevyrábělo ve velkém měřítku a zboží nebylo tříděno ani prodáváno podle vzorku, mohla být zaručena jakost pouze trváním na určitých mravních vlastnostech výrobců. Učňovský systém se o to staral po konstruktivní stránce; cechovní dozor zajišťoval, aby se toho dosáhlo kontrolou skutečné práce a výrobku.“*⁸ V nynější době je dosa-

⁷Srov. HAGENAUER, Selma, *Das justum pretium bei Thomas von Aquino. Ein Beitrag zur Geschichte der objektiven Werttheorie*, Bonn, 1931. BALDWIN, John W., *The Medieval Theories of the Just Price: Romanists, Canonists and Theologians in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Boston, 1959.

⁸BARNES, Harry Elmer, FLEUGEL, Felix, KNIGHT, Melvin, *Economic History of Europe in Modern Times*, s. 223.

hováno této standardizace u některých druhů zboží strojní nebo hromadnou výrobou. Ještě v jednom smyslu je místní hospodářství dotčeno zdůrazněním etické stránky věci. Když přicházejí kupující a prodávající do styku tváří v tvář a osobně se znají, je zřejmé, že je možno snáze vypěstovat smysl pro odpovědnost za jakost vlastních výrobků. To je zvláště pravda při potravinách nebo místní výrobě tehdy, když výrobci spotřebovávají značnou část vlastní výroby. Rolník a řemeslník měli představu jakosti. Měli osobní zájem na kvalitě svého zboží. Výrobky byly výrazem osobnosti řemeslníka nebo zhotovitele; a jako spotřebitelé měli také sami zájem na jakosti výrobku. Jinými slovy, středověká ekonomická teorie kladla důraz na spotřebu, takže nám odkazuje „pium desiderium“, že národní hospodářství založené na spotřebě snad spěje k harmonii mezi hospodářstvím a etikou.

„*Během času mizely podmínky, které udělaly z kanonické nauky vhodnou národohospodářskou politiku, totiž takovou, která celkem prospívala společnosti v jejím celku. Tato paternalistická úprava se hodila pro statickou a aristokratickou společnost. Když půda a práce byly hlavními hospodářskými činiteli, kromě vlády, a hlavními hospodářskými třídami byli rolníci a řemeslníci, když pro velkou většinu lidí byla touha po zisku oddáváním se marnosti, když hlavní pramen lidské důstojnosti spočíval v lidských nadějích na život příští, když kněz měl největší vliv na běžný zvykový průměr myšlení a uznávané soudy o hodnotě, tu byla kanonická nauka praktickou koncepcí úpravy.*“⁹ Celým středověkem však pronikala stále sílící tendence, jež napomáhala k vzniku podmínek, které vedou k hospodářskému rozkvětu v moderním smyslu. Se vzrůstem politické centralizace docházelo k postupnému růstu obchodu, zvláště v pozdním středověku. Vzrůst obchodu, rozvoj peněžního hospodářství, počátky územní specializace a rozpětí potřeb jako následek hospodářského zlepšení vyvolalo vznik nové hospodářské třídy. Touto třídou byl obchodník. Jeho snahou byla nejenom obživa, tedy nezbytnost pro uchování tradiční úrovně třídy, ale i touha po zisku. Podle Sombarta¹⁰ byla podstatou tohoto nového postoje touha po zisku a kalkulační dovednost. Vzrůst obchodníků měl tendenci odstraňovat statické podmínky, za nichž mohly být vynucovány regulativní předpisy. Zde byla nová skupina, pro jejíž služby nebylo tradičních vzorů pro slušný výnos. Podle kanonické teorie byl obchodník oprávněn požadovat mzdu za svou práci jako dopravce a úplatu postačující ke krytí nebezpečí. Ale položku nebezpečí nebylo

⁹BÍLÝ, Jiří, *Moc a právo v evropské politické tradici*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, s. 231.

¹⁰SOMBART, Werner, *The Quintessence of Capitalism*, Jena, 1930, s. 153 násl. Týž: *Der moderne Kapitalismus*, München, 1924, kap. II.

snadno ocenit. Zahraniční obchod přispěl více než kterákoli jiná síla k rozpadu středověkého společenského řádu. Se vzestupem třídy obchodníků se dostávali do hospodářského systému noví činitelé. Vedle půdy a práce vznikají činitelé obchodu a směny, územní specializace, a vzniká také dělba práce. „*Předvídají a ctižádostiví lidé dostávají invenci o výhodách v hospodářské oblasti. Statická rovnováha byla porušena a vyvíjejí se postupně dynamické podmínky. Na místě statického, rozsahem malého, místního jakostního hospodářství, jež bylo udržováno v pořádku paternalistickými třídními úpravami, vznikl s rozšířením trhu, počátkem peněžního hospodářství a dělbou práce důraz na množství měřené v peněžních pojmech.*“¹¹ Začala se tvořit nová kombinace činitelů; a nový činitel, domácí nebo zahraniční obchod, se stal omezujícím činitelem tohoto nového hospodářského systému. Majitelé nebo představitelé tohoto omezujícího činitele systému, který se vyvíjel, stali se protarchy nového věku. A národohospodářská teorie, která racionalizovala tento nový systém, dostala jméno podle vedoucí hospodářské třídy - merkantilismus.

Počet a poměrná důležitost hospodářských činitelů v daném čase může vysvětlit také negativní stránky kanonické nauky – odpor proti lichvě. V raném středověku, kdy byly půda a práce hlavními hospodářskými činiteli, kdy bylo jen místní hospodářství v malém měřítku, bylo třeba jen málo peněz nebo kapitálu. Půjčky nebyly smlouvány proto, aby jich bylo výnosně použito v hospodářské činnosti, nýbrž k spotřebním účelům. V jazyce moderního bankovníctví to nebyly půjčky, jež by se samy likvidovaly. Byly uzavírány hlavně k uspokojení nějaké naléhavé potřeby. Následkem půjčky bylo tedy zhoršení hospodářského postavení vypůjčovatele, jeho vydání do moci půjčovatele. Původním účelem protilichevních zákonů byla ochrana chudých a neprozíravých proti bohatým a prohnáním, neboli udržení tradiční rovnosti uvnitř každé společenské třídy. S vývojem obchodu a dopravy, se vznikem vynálezů a když se stala zřejmou potřeba kapitálu, došlo k postupné změně nebo uvolnění zákonů proti lichvě. Sombart věří, že scholastikové sympatizovali s rozvojem hospodářského života ve svém věku a zemi.¹² Tvrdil, že scholastikové chválili hospodárnost, rozlišující ji od marnotratnosti; že jejich odpor k úroku bez rizika a to, že dovolovali plat za peníze investované v podnicích obchodních nebo průmyslových v případech, kdy půjčovatel se sdílel o nebezpečí, byly pokusem podporovat podnikání a odvádět lidi od trpného žití z úroků kapitálu. To znamená, podle Sombarta,

¹¹BÍLÝ, Jiří, *Homo oeconomicus evropského feudalismu*, VIP Books, Praha 2007, s. 436.

¹²SOMBART, Werner, *The Quintessence of Capitalism*, Jena, 1930, s. 247.

že kanonické právo by mohlo být, pokud se dotýká lichvy, shrnuto v předpisu: „*Nebrňte peněžům stát se kapitálem.*“.

Ať je tomu jakkoli, s rozvojem obchodu, průmyslu a vynálezů, když byly půjčky uzavřeny rostoucí měrou za produktivními účely, zmínil se odpor proti braní úroků.¹³

Tyto nové podmínky byly takové, že se také úprava cen stávala stále nesnadnější. Úprava ceny byla snadná, pokud různost zboží nebyla velká a výrobci mohli dodržovat stejnost výrobku. Ale s rozvojem vynálezů, novot a obchodu došlo k uvolnění cenového dohledu, neboť bylo nemožno stále sledovat mnoho výrobků různých jakostí, jež byly vyráběny za různých podmínek a často konsumovány daleko od míst svého původu. Tak vznik nových činitelů a pokus dosáhnout lepšího poměru mezi nimi způsobil, že tehdejší kanonická nauka se stala jakožto praktická sociální politika zastaralou. Zasloužila se však také o vznik účetnictví – finančního systému, kterým neocenitelně usnadnila nástup nového ekonomického řádu.

Resumé

Když Gracián shromažďoval odporující si předpisy raných církevních koncílů společně s několika teoriemi vlastnictví obhajovanými církevními otci, byl postaven před otázku výběru těchto dokumentů, které přežily ranou dobu středověku a měly být obnoveny a ustanoveny jako platný zákon. Tehdy poznal, že církevní jurisprudencce se radikálně liší od evangelického učení a reformuje tak laické obyvatelstvo. Jeho *Decretum* nám poskytlo obecné předpoklady zahrnující prodej, kontrolu a sociální povinnosti vlastnictví ve dvanáctém století. Úvodní stránky podnitily problém s přirozeným právem v souvislosti se soukromým vlastnictvím a byla to Graciánova neurčitá prezentace přirozeného práva, která způsobila problémy budoucím kanonistům, jejichž úkol byl objasnit tento zmatek v knize církevních zákonů. Kanonisté obecně přijali tehdejší kánony vlastnických vztahů jako nutná a spravedlivá, jako systém, v kterém individuální vlastnická práva byla uznána a doprovázena odpovídajícími povinnostmi. Nikoliv pouze křesťané, ale také církev jako instituce byly skutečnými vlastníky majetku. Kanonisté byli postaveni před úkol zformování přijatelné doktríny vlastnictví, která by byla v souladu s legislativou církevního koncilu.

¹³Srov. GILCHRIST, John Thomas, *The Church and Economic Activity in the Middle Ages*, New York, 1969.

Summary

The Term “Fair Price” in the Teaching of Medieval Canon Law

When Gratian collected conflicting canons of early Church councils along with several theories of ownership espoused by church fathers, he faced the question of which documents to select from those that had survived the Dark Ages to reinstate and regard as current law. He realized that Church jurisprudence differed radically from evangelical teaching and therefore reformed the laity. His *Decretum* provides us with general postulates concerning the sale and control of and social obligations connected with property in the 12th century. The opening pages generated questions concerning natural law in relation to private property, and it was Gratian's ambiguous presentation of natural law that caused difficulties for future canonists, whose task it was to unravel the tangle in his textbook of Church law. Canonists generally accepted the contemporary canons of property relations as both necessary and just in a system in which individual property rights were acknowledged and accompanied by corresponding obligations. Not only Christians, but also the Church as an institution were both the real property owners. Canonists had to create an acceptable doctrine of ownership that was consistent with the legislation of early Church councils.

Zusammenfassung

Der Begriff des „gerechten Preises“ in der mittelalterlichen Kanonistik

Wenn Gratian die widersprechenden Vorschriften des frühen Kirchenkonzils sammelte, musste er sich die Frage stellen, wie sollte man die Dokumente auswählen, die das frühe Mittelalter hinter sich hatten und die erneut als geltendes Gesetz festgelegt werden sollten. Da stellte er fest, dass die kirchliche Rechtsprechung radikal der Lehre der Evangelien widerspricht und reformiert somit die Laienbevölkerung. Sein *Decretum* bietet uns allgemeine Voraussetzungen für die Veräußerung, Kontrolle und gesellschaftliche Verbindlichkeit des Eigentums im 20. Jahrhundert. Die ersten Seiten stellten den Anlass für das Problem des Naturrechts im Zusammenhang mit dem Privateigentum dar, und diese Darstellung des Naturrechts von Gratian verursachte Probleme für künftige Kanonisten, die im Buch der Kirchengesetze diese Konfusion klären mussten. Kanonisten haben ganz allgemein die damaligen Kanonen der Eigentumsverhältnisse als unentbehrliche und gerechte angenommen, die einen System bilden, in dem die individuellen Eigentumsrechte anerkannt und gleichzeitig mit entsprechenden Verpflichtungen verbunden werden. Nicht nur die einzelnen Christgläubigen, sondern auch die Kirche als Institution

seien die tatsächlichen Eigentümer des Vermögens. Die Kanonisten mussten also eine annehmbare Doktrin des Eigentums formulieren, die im Einklang mit der Gesetzgebung des Kirchenkonzils sein sollte.

Riassunto

La nozione „via giusta“ nella dottrina canonistica medievale

Graziano, collezionando norme giuridiche del primo concilio ecclesiastico insieme con alcune teorie della proprietà sostenute dai padri della chiesa, si trovò davanti al problema di scelta fra questi documenti che sopravvissero medioevo primo e dovettero essere rinnovati e promulgati come un codice nuovo. Realizzò in quel occasione che la giurisprudenza canonica differiva radicalmente dalla teoria del vangelo, riformando la popolazione laica. Il suo *Decretum* ci offrì presupposti di base contenenti compravendite, modi di controllo e doveri sociali nel Trecento. Le pagine iniziali ebbero incentivato un problema del diritto naturale in collegamento con la proprietà privata ed proprio una presentazione vaga del diritto naturale di Graziano ebbe creato problemi ai canonisti futuri che dovettero mettere ordine fra le discordie nel libro delle leggi canoniche. I canonisti generalmente adottarono i canoni sulla proprietà privata come necessari e giusti – come un sistema nel quale i diritti individuali di proprietà furono riconosciuti ed accompagnati dai doveri corrispondenti. Non solo i cristiani ma anche la chiesa come istituzione furono i veri proprietari di beni. I canonisti si trovarono davanti al compito di formulare dottrine di proprietà accettabili, conformi con la dottrina del concilio ecclesiastico.

O autorovi

*Autor stati doc. PhDr. Ing. Karel Šrédl, CSc. (*1951) je docentem Katedry ekonomických teorií Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze a prorektorem Vysoké školy cestovního ruchu a teritoriálních studií v Praze; je absolventem Vysoké školy ekonomické v Praze a Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze; zabývá se problematikou obecné a veřejné ekonomie, kterou v současnosti přednáší na obou vysokých školách.*

Doc. PhDr. Ing. Karel Šrédl, CSc. (born 1951) is a docent in the Department of Economic Studies of the School of Economics and Management of the Czech University of Agriculture in Prague and the Vice-President of the University of Tourism and Territorial Studies in Prague. He graduated from the Economic

University in Prague and the Philosophical School of Charles University in Prague and focuses on issues of general and public economy, which he currently teaches at both universities.

Univ.-Doz. Ing. Karel Šrédľ, CSc. (geb. 1951) ist Universitätsdozent am Lehrstuhl für Wirtschaftstheorien der Fakultät für Wirtschaftslehre und -praxis der Tschechischen landwirtschaftlichen Universität in Prag und Prorektor der Hochschule für Reiseverkehr und territoriale Studien in Prag. Er absolvierte Ökonomische Hochschule und Philosophische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Er befasst sich mit der Problematik der allgemeinen und öffentlichen Wirtschaftslehre, die er auch an beiden Hohschulen unterrichtet.

*L'autore di questo brano, doc. PhDr. Ing. Karel Šrédľ, CSc. (*1951) è docente della cattedra di teoria economica della Facoltà di economia gestionale della Università agricola ceca a Praga e prorettore della Scuola universitaria del turismo e degli studi territoriali a Praga. Si è laureato alla Università di Economia a Praga e alla Facoltà delle lettere della Università Carolina a Praga. Si occupa della economia generale e del settore pubblico che attualmente insegna ad entrambe le università soprannominate.*

NAKLADATELSTVÍ, VÝROBU, EXPEDICI TISKOVIN

JAN KRIGL

Pod Strašnickou vinicí 15, 100 00 Praha 10

provozovnu Jaromírova 54, 128 00 Praha 2-Nusle

můžete kontaktovat na tomto spojení:

Tel./Fax: 222 564 552

mobil: 721 711 108

e-mail: jkrigl@centrum.cz

Jednotlivé i hromadné objednávky

i dříve vydaných knih

J. R. Tretera: Synagoga a církve kdysi a dnes, Praha 1994

J. R. Tretera – S. Příbyl: Konfesní právo a církevní právo, Praha 1997,

budou neprodleně vyřízeny.

Základní smlouva mezi Apoštolským stolcem a Republikou Bosna a Hercegovina (2006/2007)

Po ratifikaci Smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Bosnou a Hercegovinou uzavřené dne 19. dubna 2006, včetně dodatkového protokolu podepsaného dne 29. září 2006, byly ratifikační listiny vzájemně předány a přijaty ve Vatikánu dne 25. října 2007. Toho dne téhož měsíce října tedy smlouva, včetně dodatkového protokolu, vstoupila v platnost podle ustanovení článku 19 odst. 2 téže smlouvy.

Kurzívou je za textem smlouvy vyznačen text dodatkového protokolu.

Dále publikovaný překlad do češtiny pořídil doc. lic. Damián Němec, dr, OP.

Základní smlouva mezi Bosnou a Hercegovinou a Svatým stolcem

Svatý stolec

a

Bosna a Hercegovina,

přejíce si založit právní rámec vztahů mezi katolickou církví a Bosnou a Hercegovinou,

poukazující ze strany Bosny a Hercegoviny na ústavní principy, na nichž byla ustavena, a ze strany Svatého stolce na dokumenty Druhého vatikánského koncilu a na normy kanonického práva,

vědomy si po staletí trvající přítomnosti katolické církve v Bosně a Hercegovině a její nynější role v oblasti sociální, kulturní a vzdělávací,

respektující mezinárodně uznávané principy týkající se rozlišení mezi náboženstvím a státem a svobodou vyznání

stanovily vzájemnou smlouvou toto:

Článek 1

Bosna a Hercegovina a Svatý stolec potvrzují, že stát a katolická církev jsou každý ve vlastní oblasti zájmů nezávislí a autonomní, a zavazují se k plnému respektování tohoto principu ve vzájemných vztazích a k vzájemné spolupráci směřující k celkovému rozvoji člověka, jak duchovnímu tak materiálnímu, jakož i k prosazování obecného blaha.

Článek 2

(1) Bosna a Hercegovina uznává katolickou církev jako korporaci veřejného práva.

(2) Bosna a Hercegovina rovněž uznává jako korporace veřejného práva veškeré církevní instituce, které mají takovou právní subjektivitu podle norem kanonického práva.

(3) Kompetentní církevní autorita může zřídit, změnit, zrušit nebo uznat církevní právnické osoby podle norem kanonického práva. Současně to oznámí kompetentnímu orgánu státní správy za účelem provedení evidence podle státních norem.

Článek 3

Bosna a Hercegovina zaručuje katolické církvi a jejím právnickým a fyzickým osobám svobodu komunikace a udržování styků se Svatým stolcem, s biskupskými konferencemi jiných států a též s jednotlivými partikulárními církvemi, institucemi a osobami jak vnitrostátními, tak zahraničními.

Článek 4

Respektujíc právo na svobodu vyznání, Bosna a Hercegovina uznává jeho svobodné praktikování katolickou církví a jejími složkami kteréhokoli obřadu plněním jejího apoštolské poslání, zejména ohledně bohoslužby, dozoru, vyučování a aktivit sdružení uvedených v článku 13.

Článek 5

Příslušná církevní autorita má výlučné právo svobodně upravovat své církevní uspořádání, zřizovat, měnit a rušit církevní provincie, arcidiecéze, diecéze, apoštolské administratury, územní prelatury, územní opatství, osobní prelatury, farnosti, instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života jakož i ostatní církevní právnické osoby.

Článek 6

(1) Katolické církvi přísluší veškeré církevní jmenování a udělování církevních úřadů v souladu s normami kanonického práva.

(2) Jmenování, přeložení a odvolávání biskupů je ve výlučné pravomoci Svatého stolce.

Článek 7

(1) Bosna a Hercegovina zaručuje katolické církvi svobodu konání bohoslužeb.

(2) Bosna a Hercegovina zaručuje nedotknutelnost posvátných míst: kostelů, kaplí a k nim náležejících budov.

(3) Tato místa mohou být určena k jiným účelům pouze ze závažných důvodů a s výslovným souhlasem církevní autority.

(4) Kompetentní úřady Bosny a Hercegoviny nesmí na výše uvedených místech přijmout bezpečnostní opatření bez předchozího souhlasu příslušné církevní správy, ledaže by takové opatření bylo naléhavě nutné k záchraně života nebo zdraví nebo předmětů zvláštní umělecké nebo historické hodnoty.

(5) V případech, kdy se veřejné bohoslužby budou konat na jiných místech, než jsou uvedena v odstavci 2 (jako například procesí, poutě nebo jiné aktivity), budou o tom církevní autority informovat příslušné úřady Bosny a Hercegoviny, které jsou povinny zaručit veřejný pořádek a bezpečnost.

Článek 8

(1) V případě trestního stíhání za údajné trestné činy duchovního, řeholníků a řeholnic soudní orgány Bosny a Hercegoviny předem informují kompetentní církevní autority.

(2) Zaručuje se v každém případě nedotknutelnost zpovědního tajemství.

Článek 9

(1) Neděle a následující svátky budou zařazeny mezi dny pracovního klidu pro katolíky v celé zemi, a to podle zákonů Bosny a Hercegoviny:

- a) 6. leden, Zjevení Páně, Tři králové;
- b) Boží tělo;
- c) 15. srpen, Nanebevzetí Panny Marie;
- d) 1. listopad, Všech svatých;
- e) 25. prosinec, Narození Páně.

(2) V případě, že to bude nezbytné, dohodnou se smluvní strany na změně svátků.

Článek 10

(1) Církevní právnické osoby mohou nabývat, držet, užívat nebo zcizovat movitý a nemovitý majetek a mohou také nabývat a zcizovat církevní majetek podle norem kanonického práva a právních předpisů Bosny a Hercegoviny.

(2) Právnické osoby uvedené v odstavci 1 mohou zakládat nadace. Jejich činnost se ohledně civilních účinků řídí právními normami Bosny a Hercegoviny.

(3) Bosna a Hercegovina navrátí katolické církvi během deseti let od nabytí

účinnosti této smlouvy veškerý nemovitý majetek, který jí byl znárodněn nebo zabrán bez odpovídající náhrady. Za majetek, který nemůže být navrácen, poskytne Bosna a Hercegovina spravedlivou náhradu, na které se dohodnou úřady s těmi, kteří mají na majetek oprávněný nárok.

Článek 11

(1) Katolická církev má právo stavět kostely a církevní budovy a rozšiřovat či upravovat již existující kostely a budovy, a to podle platných zákonů Bosny a Hercegoviny.

(2) Diecézní biskup v souladu s normami kanonického práva rozhodne, kdy je třeba postavit církevní budovy na území jeho diecéze, a navrhne, kde mají být umístěny; kompetentní úřady Bosny a Hercegoviny to odsouhlasí, pokud proti tomu nebudou objektivní důvody.

(3) Kompetentní úřady nebudou přihlížet k žádostem o stavbu katolických církevních budov podaných bez písemného souhlasu diecézního biskupa.

Článek 12

(1) Katolické církvi se zaručuje právo vlastnit, tisknout, vydávat a distribuovat knihy, noviny, časopisy a audiovizuální materiály, rovněž se jí zaručují všechny další činnosti spojené s jejím posláním.

(2) Katolická církev má právo zakládat a provozovat svým vlastním jménem rozhlasové a televizní stanice, v souladu se zákony Bosny a Hercegoviny.

(3) Katolická církev má rovněž přístup do veřejných sdělovacích prostředků (noviny, rozhlas, televize, internet).

Článek 13

(1) Bosna a Hercegovina přiznává katolickým věřícím právo podle kanonických norem zakládat sdružení pro církevní účely. Co se týče občanských účinků jejich činnosti, taková sdružení budou řízena v souladu s právními normami Bosny a Hercegoviny.

(2) Bosna a Hercegovina zaručuje katolíkům a jejich sdružením a institucím úplnou svobodu jednání a veřejné činnosti, a to slovem i písmem.

Článek 14

(1) Katolická církev má právo zakládat vzdělávací zařízení všech stupňů a spravovat je podle svých vlastních norem se zřetelem k právním předpisům Bosny a Hercegoviny.

(2) Bosna a Hercegovina poskytne takovým zařízením stejná práva, jaká jsou zaručena státním zařízením, včetně finanční podpory a uznání akademických hodností i jakýchkoli získaných univerzitních kvalifikací.

(3) Bosna a Hercegovina zaručuje žákům a studentům vzdělávacích zařízení (odstavec 1 tohoto článku) stejná práva jako žákům a studentům státních vzdělávacích zařízení odpovídajícího stupně. Stejná norma platí také pro pedagogický i nepedagogický personál takových zařízení.

Článek 15

(1) Bosna a Hercegovina uznává a zaručuje Katolické církvi právo na duchovní péči o katolické věřící, kteří jsou členy ozbrojených sil a sil veřejného pořádku a kteří jsou umístěni ve věznicích, v nemocnicích, v sirotčincích a v jakýchkoli institutech lékařské a sociální pomoci, jak veřejných, tak soukromých.

(2) Duchovní činnost v ozbrojených silách a v silách veřejného pořádku a ve veřejných zařízeních uvedených v odstavci 1 tohoto článku se bude řídit příslušnými dohodami mezi kompetentními církevními autoritami a Bosnou a Hercegovinou.

Článek 16

(1) Bosna a Hercegovina uznává s ohledem na zásadu náboženské svobody základní právo rodičů postarat se o náboženské vzdělání svých dětí a zaručuje v rámci akademického programu a v souladu s přáním rodičů nebo opatrovníků vyučování katolického náboženství ve všech veřejných školách základních, středních a vyšších a v předškolních zařízeních jako volitelný předmět pro ty, kteří si ho vybrali, za stejných podmínek jako jiné volitelné předměty.

(2) Ve spolupráci s oprávněnými církevními autoritami poskytnou vzdělávací instituce rodičům a dospělým studentům možnost si svobodně zvolit takové vyučování při zápisu na akademický rok tak,

že jejich rozhodnutí jim nezpůsobí žádnou formu akademické diskriminace.

(3) Vyučování katolického náboženství bude zajišťováno vhodnými učiteli s kanonickým pověřením uděleným místním diecézním biskupem a s kvalifikacemi požadovanými platnými zákony Bosny a Hercegoviny pro jednotlivý stupeň školy, s ohledem na všechna s tím spojená práva a povinnosti. V případech odvolání kanonického pověření ze strany diecézního biskupa nebude moci učitel ve vyučování katolického náboženství pokračovat.

(4) Učitelé náboženství jsou plnohodnotnými členy učitelského sboru vzdělávacích zařízení uvedených v odstavci 1 tohoto článku.

(5) Vyučovací programy a osnovy katolického náboženství, stejně jako učebnice a didaktický materiál, musí být připraveny a schváleny Biskupskou konferencí Bosny a Hercegoviny. Způsob, jak bude probíhat vyučování katolického náboženství, bude předmětem zvláštní dohody mezi kompetentními úřady Bosny a Hercegoviny a Biskupskou konferencí.

Článek 17

(1) Katolická církev může svobodně organizovat zařízení určená k poskytování charitativní činnosti a sociální pomoci v souladu s příslušnými státními normami.

(2) Církevní zařízení pro účely charitativní pomoci nebo taková zařízení

závislá na církvi jsou řízena v souladu se svými vlastními zákony a požívají stejných práv a privilegií a stejného zacházení jako státní zařízení založená pro stejný účel.

(3) Katolická církev a Bosna a Hercegovina uzavře dohodu o vzájemné spolupráci mezi vlastními příslušnými zařízeními pro charitativní pomoc.

(4) Co se týče občanskoprávních účinků, zařízení uvedená v odstavci 1 tohoto článku budou řízena podle právních norem Bosny a Hercegoviny.

Článek 18

(1) Bosna a Hercegovina a Svatý stolec odstraní po společné dohodě diplomatickými prostředky jakékoli pochybnosti nebo obtíže, které mohou vzniknout při výkladu a aplikaci ustanovení této smlouvy.

(2) Záležitosti společného zájmu, které vyžadují nové nebo dodatečné řešení, budou adresovány smíšené komisi založené pro tento případ, složené ze zástupců obou stran; ta předloží své návrhy ke schválení příslušným autoritám.

Článek 19

(1) Současná smlouva, vyhotovená v anglickém jazyce, bude podepsána dvojmo, bude schválena podle řádných procedurálních norem smluvních stran a nabude platnosti v okamžiku výměny ratifikačních listin.

(2) Bude-li jedna ze smluvních stran mít za to, že se okolnosti, za kterých

vznikla současná smlouva, podstatně změnily takovým způsobem, že vyžadují změnu smlouvy, budou zahájena příslušná jednání.

Podepsáno v Sarajevu dne 19. dubna 2006

Za Svatý stolec
Alessandro D'Errico

Za Bosnu a Hercegovinu
Ivo Miro Jović

Dodatkový protokol

Svatý stolec a Bosna a Hercegovina, přejíce si vyvarovat se všech obtíží při výkladu Základní smlouvy podepsané 19. dubna 2006 v Sarajevu a s úsilím zajistit správnou aplikaci článku 10 odst. 3 této Základní smlouvy, prohlašují:

1. Restituce nemovitého nebo znárodněného majetku zabaveného bez přiměřené náhrady, včetně termínu jeho navrácení, bude provedena v souladu s právem, které bude upravovat záležitost odškodnění v Bosně a Hercegovině.

2. Kurčení nemovitého majetku, který má být odevzdán do církevního vlastnictví nebo přiměřeně odškodněn, bude ustavena smíšená komise složená ze zástupců těchto dvou stran.

3. V souladu s článkem 18 Základní smlouvy budou záležitosti, které vyžadují nové nebo dodatečné řešení, adresovány po společné dohodě smíšené komisi, která předloží své návrhy ke schválení příslušným úřadům.

Tento dodatkový protokol tvoří nedílnou součást Základní smlouvy mezi Svatým stolcem a Bosnou a Hercegovinou a bude schválen společně s touto smlouvou.

Současný protokol, pořízený v anglickém jazyce, bude podepsán dvojmo a nabude platnosti společně se Základní smlouvou mezi Svatým stolcem a Bosnou a Hercegovinou.

Podepsáno v Sarajevu dne 29. září 2006

Za Svatý stolec
Alessandro D'Errico

Za Bosnu a Hercegovinu
Ivo Miro Jović

Daniel Spratek: Evropská ochrana náboženské svobody

Univerzita Karlova v Praze – Husitská teologická fakulta,
Praha, 2008, 228 s., ISBN 978-80-87127-13-1.

V edici Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy *Deus et gentes*, která je věnována zejména otázce křesťanství a nacionalismu na území České republiky, je disertační práce *Evropská ochrana náboženské svobody* JUDr. Daniela Spratka, Ph.D., už třetí publikací z konfesního práva.¹ Zaplňuje tak jedno z bílých míst na pomyslné mapě české (nebo alespoň do češtiny přeložené) konfesněprávní literatury. Problematikou náboženské svobody a její ochrany na současném evropském kontinentu se sice zabývá i první vydání knihy Gerharda Robberse (ed.) *Stát a církve v zemích EU* (které vyšlo v překladu do češtiny v roce 2002 v nakladatelství Academia v Praze), činí tak ovšem jen jaksi mimochodem na pozadí analýzy konfesněprávních úprav jednotlivých členských zemí Evropské unie, zatímco D. Spratek pojednává o dané problematice primárně obecným a syntetickým způsobem. Seznamuje při tom čtenáře nejenom s normativní úpravou (zákonou i smluvní), nýbrž také s judikaturou bývalé Evropské komise pro lidská práva a Evropského soudu pro lidská práva.

Autor v úvodu seznamuje čtenáře s motivy zpracování (stále větší aktuálnost problematiky v Evropě), se šíří záběru (právo mezinárodní a evropské) a strukturou své práce; tu rozdělil do tří částí.

První úvodní část (Pojem, dějinný vývoj a právní zakotvení náboženské svobody) nejprve vymezuje pojem náboženské svobody v jeho historickém vývoji na pozadí modelů vztahů mezi státem a církvemi či náboženskými společnostmi a zabývá se podrobně prameny mezinárodního práva veřejného, které tuto oblast upravují. Nejdůležitější z nich je bezpochyby Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, přijatý Valným shromážděním OSN v prosinci roku 1966; ale už u něho autor konstatuje (oproti Všeobecné deklaraci lidských práv) započetí „určitého regresivního procesu“ v ochraně práv vyplývajících z náboženské svobody. Autor rovněž nezamlčuje palčivý problém respektování

¹Jde o tyto předcházející publikace:

PŘIBYL, Stanislav, *Ekumenismus a právo*, Brno, 2006, a PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, Brno, 2007.

(či spíše nerespektování) náboženské svobody v převážně muslimských státech, zejména v tzv. zemích islámského práva. Závěrem kapitoly zmiňuje i oblast tzv. konkordátního práva, která zasahuje jak do práva církevního (*ius ecclesiasticum publicum externum*), tak do mezinárodního práva veřejného.

V druhé části (Náboženská svoboda v evropském mezinárodním právu) se autor dostává k meritorní části své práce, zůstává nicméně ještě na poli mezinárodního práva veřejného. Zatímco však předchozí kapitola analyzovala prameny právní úpravy (tj. zejména multilaterální mezinárodní smlouvy), zde tvoří podstatnou část traktované materie judikatura štrasburského soudu pro lidská práva, která smluvní právní úpravu aplikuje a dotváří. Úvodem je však ještě stručně pojednáno o Radě Evropy a o hlavních mezinárodních smlouvách přijatých v jejím rámci; z nich nejvýznamnější pro dané téma (a nejen pro ně) je bezpochyby Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Spory na základě jejích ustanovení soudí (od roku 1998 výlučně) stálý Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Aktivně legitimovány jsou nejen osoby fyzické, nýbrž i církve, náboženské společnosti a další „církevní“ právnické osoby, neboť i ony jsou považovány za subjekty náboženské svobody ve smyslu evropské úmluvy. Předmětem této náboženské svobody jsou jak záležitosti vnitřního fóra (*forum internum*), tj. právo mít své náboženství a svobodně je změnit, tak i záležitosti vnějšího oboru (*forum externum*) – tedy právo projevat své náboženství navenek – bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. Subjektem této svobody jsou také rodiče, jimž přísluší právo vychovávat své děti v souladu se svým náboženským přesvědčením. Tato náboženská svoboda však může a musí být v některých případech státní mocí omezena, ovšem za splnění přísných podmínek (zákonný podklad, legitimní cíl a nezbytnost omezení v demokratické společnosti). Naproti tomu bezpodmínečně je zakázána jakákoli diskriminace založená (mimo jiné) na náboženství, ať už spočívá ve formě znevýhodňování určitého náboženství nebo v privilegování určitého náboženství. Následně autor zkoumá koincidenci náboženské svobody a ostatních práv a svobod (právo na respektování rodinného života a soukromí, svoboda projevu, shromažďování, sdružování atd.); obojí může být jak ve vztahu souběhu (konkurence), tak i střetu (kolize). Závěrem druhé části pak nastiňuje instrumenty ochrany náboženské svobody v systému (na Radě Evropy nezávislé) Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (do roku 1995 se nazývala Konferencí pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – KBSE). Náboženská svoboda je zakotvena již v známém Helsinském závěrečném aktu uvedené konference z roku 1975. A ačkoli

je tento akt (i další dokumenty této organizace) právně nezávazný, přesto má velkou váhu morální i politickou. Těžiště aktivit této organizace v současných poměrech (tj. po rozpadu východního bloku) spočívá především v odborné poradenské činnosti na úseku lidských práv.

Třetí část (Náboženská svoboda v evropském právu) se zabývá ochranou náboženské svobody v konfesních normách evropského práva v užším smyslu, tj. práva Evropské unie, a to jak primárního (to spíše výjimečně), tak zejména sekundárního (ať komunitárního nebo unijního). V procesu integrace evropských zemí, který započal tzv. „montánní uníí“ (1951) a kulminoval maastrichtskou smlouvou o vytvoření Evropské unie (1992), je patrná řada dokumentů nepravvní povahy, které vyjadřují pevný úmysl zúčastněných zemí zachovávat základní lidská práva, včetně v to přirozeně i práva vyplývající z náboženské svobody. Z nich nepochybně nejvýznamnější je Charta základních práv EU, původně samostatná deklarace (tedy *stricto sensu* právně nezávazná, nicméně aplikovaná lucemburským unijním soudem), která se měla stát součástí Smlouvy o ústavě pro Evropu (2004) a po jejím odmítnutí má být jako samostatný právní dokument – spolu s nově vypracovanou Smlouvou o fungování unie – součástí evropského „ústavního pořádku“, čímž by se z pouhé deklarace stala součástí primárního práva Evropské unie.

Na publikaci si lze cenit jak jejího vědeckého přínosu pro vědu konfesního práva, tak jejího systematického a přehledného zpracování. Autor se při něm neomezuje jen na deskripci platné právní úpravy dotvářené judikaturou, nýbrž prezentuje ji v nezbytném historickém kontextu a nejednou vůči ní zůstává zdrženlivý (viz např. jeho kritiku Arrowsmithova testu). A jsou to právě jeho úvahy *de lege applicanda*, které mohou začít být praktické i v našem prostředí – např. v souvislosti s registrací (či odmítnutím registrace) nových náboženských uskupení.

Danielu Spratkovi patří naše vřelé uznání a kolegiální gratulace.

Antonín Ignác Hrdina

Nad dvěma disertacemi z kanonického práva:

Jiří Majkov, Václav Pícha

V roce 2005 obhájili dva čeští kněží své doktorské disertační práce z kanonického práva na Fakultě práva, kanonického práva a správy Katolické lublinské univerzity Jana Pavla II. v Polsku, zpracované pod vedením děkana této fakulty prof. Antoni Dębińskiego, a získali tak titul doktora kanonického práva. Obě práce se zabývají regionálními dějinami církevní správy ve vybraných částech české církevní provincie a obě byly vydány Společností pro dialog církve a státu v Olomouci v roce 2008.

Jiří Majkov, duchovní správce ve starobylém západočeském městě Loket nad Ohří (plzeňská diecéze, sokolovský vikariát), nazval svou disertaci o 216 stranách **Status sudetské části Arcidiecéze pražské v letech 1938 – 1946**. Ve čtyřech kapitolách popisuje složité postavení farností pražské arcidiecéze, které se po realizaci mnichovské dohody v roce 1938 ocitly v Německé říši, nicméně z kanonického územně-správního hlediska zůstaly nadále součástí Arcidiecéze pražské a byl pro ně v Ostrově (Schlackenwerth) zřízen generální vikariát; ten fungoval až do konce druhé světové války. První kapitola, mající charakter úvodu, líčí poměry v tehdejší Československu i Německé říši v roce 1938. Předmětem druhé kapitoly jsou územně-správní změny Arcidiecéze pražské v období před Mnichovem a po Mnichovu. Třetí kapitola je věnována vlastní delimitaci části arcidiecéze do nově vytvořeného generálního vikariátu. Konečně čtvrtá kapitola zmiňuje neúspěšné snahy o vytvoření nové diecéze v Chebu, poválečný odsun Němců (včetně jejich kněží) a zrušení generálního vikariátu. Majkovova disertace je vítaným příspěvkem do zpracování dějin české církevní správy ve 20. století.

Václav Pícha, duchovní správce slavné prelatury v Českém Krumlově (českokobudějovická diecéze, českokrumlovský vikariát), naproti tomu psal disertační práci o 182 stranách jen o jediné farnosti, a sice na téma **Vznik a vývoj českokrumlovské prelatury v letech 1655 – 1994**. Práci rozdělil do tří kapitol: V první kapitole nastiňuje genezi vzniku českokrumlovské prelatury v 17. století transformací z farního benefícia; činí tak na pozadí pohledu do české církevní historie této doby. Druhá kapitola se zabývá právním postavením prelatury od jejího vzniku až do současnosti. Konečně třetí kapitola ve třech chronologicky navazujících částech popisuje zvláštní kompetence a úkoly českokrumlovské

prelatury (první období: od vzniku prelatury do vzniku českobudějovické diecéze; druhé období: od vzniku českobudějovického biskupství /1785/ do vzniku československého státu; třetí období: od vzniku republiky /1918/ do znovunabytí svobody v roce 1989). Těžiště práce spočívá v analýze privilegií daných českokrumlovské farnosti a jejím správcům.

Oběma „doktorům v dekretích“, jak se u nás ve středověku doktorům kanonického práva často říkalo, a svým spolužákům z lublinské univerzity k dosažení tohoto vysokého vědecko-akademického titulu upřímně blahopřeji.

Antonín Ignác Hrdina

INTERNETOVÁ STRÁNKA SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO

na adrese

<http://spcp.prf.cuni.cz>

obsahuje ve svých rubrikách mimo jiné:

1. Právní předpisy ČR z oblasti konfesního práva od roku 1855 do současnosti, judikaturu českých a československých soudů v této oblasti i Evropského soudu pro lidská práva týkající se náboženské oblasti.
2. Dokumenty z oblasti konfesního i církevního práva.
3. Seznam české i zahraniční literatury v oblasti církevního a konfesního práva.
4. Informace o Společnosti pro církevní právo (kontakt, složení orgánů, Stanovy společnosti).
5. Informace o akcích a přednáškách organizovaných Společností pro církevní právo.
6. Odkazy na internetové stránky vysokých škol, vědeckých institucí, knihoven a státních úřadů, které se problematikou církevního a konfesního práva zabývají.

Stránka je průběžně doplňována a aktualizována.

Obsahuje české a anglické znění.

**První ročník konference
Mezinárodního konsorcia pro studium práva a náboženství
ICLARS,
Milán, 22.–24. 1. 2009**

Dvacet let je už činné *Evropské konsorcium pro výzkum vztahu státu a církve* (European Consortium for Church and State Research), mezinárodní odborná organizace pořádající každoročně konferenci k jednotlivým problémovým okruhům konfesněprávního zákonodárství evropských zemí. Publikuje řadu srovnávacích studií a vydává v Lovani ročenku *European Journal for Church and State Research*, kde jsou průběžně uveřejňovány roční zprávy o změnách v konfesním právu jednotlivých zemí v Evropě. Průběh posledních konferencí Evropského konsorcia v Tübingenu (2004), Hööru (2005), Mesině (2006), Nikósii (2007) a Järvenpää (2008) byl komentován také na stránkách této revue.

Loňského roku byla založena *paralelní organizace*, tentokrát na světové úrovni. Je to **Mezinárodní konsorcium pro studium práva a náboženství ICLARS**. Iniciátorem obou institucí je prof. Silvio Ferrari, vedoucí katedry církevního a konfesního práva na právnické fakultě státní univerzity v Miláně.

Ve dnech 22. 1.–24. 1. 2009 mezinárodní konsorcium uskutečnilo na univerzitě v Miláně svou první konferenci, a to na téma **Law and Religion in the 21st Century: Relations between States and Religious Communities**. Konference této organizace mají být pořádány jednou za dva roky. Příští se má konat roku 2011 v Santiagu de Chile.

Ve čtvrtek 22. 1. 2009 večer se ve velké aule milánské univerzity konalo slavnostní zahájení za přítomnosti děkana právnické fakulty prof. Alessandra Albisettiho. Úvodní přednášku o sociologických aspektech náboženství v Americe a v Evropě přednesla prof. Grace Davie z Univerzity v Exeteru (Velká Británie).

V pátečním dopoledni vystoupil prof. Hiroaki Kobayashi z Nihon University (Tokio) s příspěvkem o konfesněprávní problematice Japonska. Překvapivě pro posluchače byly informace o kultu sebevražedných pilotů kamikadze útočících za druhé světové války a jejich trvajícím zbožštění.

Prof. Tahir Mahmood z Nového Dillí, člen Indické právní komise, hovořil ve svém příspěvku o státu a náboženství v Indii. Diskusi moderoval prof. Werner Menski z Londýna.

Druhá část dopoledne se týkala Afriky: prof. Lourens du Plessis z Univerzity v Stellenboschu v Jihoafrické republice, jeden z autorů nové ústavy, která byla schválena po ukončení apartheidu, přednesl příspěvek o zakotvení náboženské svobody v jihoafrickém ústavním právu. Profesorka Fatou Kiné Camara z Univerzity v Dakaru, Senegal, informovala v pedagogicky skvěle zpracované přednášce o ochraně náboženské svobody v zemích západní Afriky a úskalích, která se v tomto regionu vyskytují.

V pátek odpoledne vystoupil známý redaktor světových konfesněprávních sborníků prof. Cole W. Durham z Univerzity Brigham Younga v Provo, Utah, USA, a předestřel aktuální otázky vztahu státu a církví jak v USA, tak v Kanadě. Prof. Juan Navarro Floria z Katolické univerzity v Buenos Aires shrnul problematiku náboženské svobody v Latinské Americe. Jeho referát ve španělském originále a italském překladu byl českým účastníkům po konferenci organizátory zaslán. Je zdrojem poučení o formách uzavírání sňatku v tomto regionu. Naši dále uvedení zástupci navázali kontakty s oběma přednášejícími a obnovili již dřívější spolupráci s prof. Carlosem Valderramou Adriansenem z Katolické university v Limě, moderátorem odpoledních vystoupení.

Následovala zpráva o vztahu státu a církví v Evropě v přehledu o jednotlivých státech i na úrovni evropského a mezinárodního práva, kterou přednesl prof. Giuseppe Casuscelli ze státní univerzity v Miláně.

V sobotu dopoledne i odpoledne se konaly paralelní workshopy na témata proselytismus, náboženské symboly ve veřejných institucích, právní postavení islámu v západních demokraciích, laicita a laicismus, stát a církev v severní Evropě, svoboda náboženství a svoboda projevu, stát a církve v zemích postkomunistické Evropy.

Celé konference se jako zástupci české vědy zúčastnili doc. dr. Damián Němec z Palackého univerzity v Olomouci a JUDr. Záboj Horák, Ph.D., z Univerzity Karlovy v Praze. Dr. Horák se zúčastnil workshopu o svobodě projevu a náboženství (za předsednictví prof. Fredericka Gedickse z Univerzity B. Younga v Provo) a přednesl vlastní referát shrnující historické a aktuální aspekty těchto otázek v ČR.

Oba čeští zástupci se zúčastnili workshopu o státu a církvi v zemích postkomunistické Evropy, který řídil prof. Giovanni Barberini z University v Perugii. Prof. Balázs Schanda, děkan právnické fakulty Katolické university Pétera Pázmánye v Budapešti, shrnul vývoj v těchto zemích od roku 1989 a věnoval se zejména maďarskému vývoji. Druhým řečníkem byl dr. Antonello de Oto z Univerzity v Bologni, který informoval o vývoji v ČR a na Slovensku. Dr. Horák a doc.

Němec vystoupili s koreferáty, kterými referát doplnili a uvedli některé nedostatečně zasvěcené informace jmenovaného přednášejícího na pravou míru.

Dne 23. 1. ve 12.00 se konala valná hromada ICLARS. Předseda konsorcia prof. Silvio Ferrari seznámil členy s činností za rok 2008. Mezi mnohými informacemi bylo zdůrazněno, že ICLARS zahájí co nejdříve tvorbu celosvětové databáze vysokoškolských učitelů konfesního práva přístupné přes internet.

Záboj Horák

Čtyřicátý čtvrtý ročník konference Essenské rozhovory o státu a církvi, Mülheim an der Ruhr, 8.–10. 3. 2009

Ve dnech 8. 3.–10. 3. 2009 se konala konfesněprávní konference, pořádaná každoročně v Katolické akademii Wolfsburg v Mülheimu nad Ruhrem vždy v březnu, tentokrát již po čtyřicáté čtvrté. Tématem tohoto ročníku byly změny v organizaci v katolické a evangelické církvi v Německu.

Konference se zúčastnilo 120 odborníků na konfesní právo z celého Německa, Rakouska, Švýcarska a Nizozemí, zastoupeno bylo rovněž Španělsko a Česká republika.

Zástupce Společnosti pro církevní právo a Právnické fakulty Univerzity Karlovy JUDr. Záboj Horák byl hned na počátku konference srdečně přivítán zakladatelem a hlavním organizátorem konference Prof. Dr.iur. Heinerem Maré z Bochumu, který je čestným členem naší Společnosti pro církevní právo. Tohoto přivítání se účastnil Dr. Burkhard Kämper z Essenu, který již delší dobu konferenci řídí.

Dr. Dr. h. c. Josef Homeyer, emeritní biskup hildesheimský, se ve své přednášce v pondělí dopoledne zaměřil na problematiku spojování farností z katolického teologického hlediska. Následoval příspěvek prezidenta církevního úřadu Evangelické církve Německa Dr. Hermanna Bartha z Hannoveru, který probral tutéž problematiku z evangelického pohledu.

V pondělí odpoledne vystoupil Prof. Dr. iur. Ansgar Hense z právnické fakulty univerzity v Drážďanech, který se věnoval církevněprávním a konfesněprávním aspektům restrukturalizace farností katolické církve v celé Spolkové republice. V úterý přednášel Prof. Dr.iur. Jörg Winter z Karlsruhe, který hovořil o pohledu evangelického církevního práva na restrukturalizaci farností.

Konferenční jednání řídil Prof. Dr.iur. Christian Starck, předseda akademie věd v Göttingenu. V diskusi projevil zájem o systém výuky konfesního práva a církevního práva v ČR.

Obnovili jsme kontakty s Prof. Dr. Marií Roca z Univerzity v Madridu a navázali kontakty s Prof. Dr. Felixem Hammerem, vyučujícím konfesního práva na universitě v Tübingenu.

Konference se zúčastnil rovněž Prof. Dr. iur. Hans-Jürgen Becker z Řezna, spolupracovník Ústavu právních dějin Právnické fakulty UK v Praze a častý účastník právněhistorických konferencí pořádaných tímto ústavem.

Dr. Záboj Horák z Právnické fakulty UK v Praze odpověděl v zaznamenávané diskusi na aktuální otázky týkající se české právní vědy i právního systému. Veškeré projevy budou jako vždy po korektuře provedené jednotlivými mluvčími knižně publikovány.

Záboj Horák

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Gratulujeme

Do uzávěrky textu tohoto čísla dne 30. 4. 2009 jsme obdrželi tyto informace o úspěších členů naší Společnosti:

Mgr. Monika Menke, Th.D., notářka Interdiecézního církevního soudu v Olomouci, obhájila v září 2008 disertační práci na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci na téma „Podíl laiků na výkonu soudní moci Římskokatolické církve (na úrovni diecéze) s přihlédnutím k situaci v České republice“ a byl jí udělen akademický titul Th.D.

JUDr. Miloš Holub, Ph.D., advokát, obhájil dne 18. prosince 2008 disertační práci na Právnické fakultě Univerzity Karlovy a byl mu udělen akademický titul Ph.D.

JUDr. Jan Klail, advokát, obhájil na Právnické fakultě Západočeské univerzity rigorózní práci na téma „Ústavněprávní ochrana svobody myšlení, náboženského vyznání, autonomie církví a náboženských společností“ a byl mu udělen akademický titul JUDr.

Paní Věra Dospělová, která patří mezi zakládající členy Společnosti pro církevní právo a která se po řadu let účastnila přednášek v oboru církevní právo jak v této Společnosti, tak na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, byla s účinností od 15. března 2009 jmenována notářkou Interdiecézního církevního soudu v Praze. Jmenování bylo oznámeno v Aktech kurie pražského arcibiskupství č. 3/2009 pod bodem 26.

Prof. Dr.jur. Heiner Marré z Gladbecku, čestný člen naší Společnosti pro církevní právo, emeritní justiciář Římskokatolického biskupství v Essenu, spoluzakladatel konference Essenské rozhovory o vztahu státu a církve, oslavil dne 23. dubna 2009 významné životní jubileum. Ad multos annos!

ThLic. Tomáš Kotrlý, Th.D., obhájil dne 28. dubna 2009 doktorskou disertační práci na téma „Pohřeb a hřbitov v legislativě Kodexu kanonického práva s přihlédnutím k právu České republiky“ na Katolické teologické fakultě UK v Praze a získal akademický titul Th.D.

Výstava obrazů architekta Josefa Hyzlera v Českém Dubu

Ing. arch. Josef Hyzler, člen naší Společnosti, autor jejího loga a obálky Revue církevního práva, je znám jako spoluautor záchraných prací areálu kláštera sv. Anežky v Praze, projektant obnovy tachovského hradu a oprav celé řady českých kostelů. Jeho zvláštní zálibou je také malování obrazů staveb v krajinném kontextu. Veřejnost je srdečně zvána na výstavu těchto obrazů nazvanou „Člověk, krajina a jeho sídla“. Výstava se koná od 5. dubna 2009 do 30. září 2009 v Podještědském muzeu v Českém Dubu; otevřena je každý týden od středy do neděle od 9 do 12 hod. a od 13 do 17 hod.

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že 11. ledna 2009 zemřel ve věku nedožitých 67 let člen naší Společnosti P. Josef Šťastný, osobní arciděkan, kněz pražské a později plzeňské diecéze, který před několika lety absolvoval fakultu práva, kanonického práva a správy Katolické univerzity Jana Pavla II. v Lublinu.

Dále jsme obdrželi smutnou zprávu, že 15. ledna 2009 zemřel v pozhnaném věku člen naší Společnosti PhDr. Jaroslav Macek, historik a archivář, bývalý kancléř římskokatolického biskupství litoměřického.

Requiescant in pace!

Přednáška v cyklu Působení práva ve společnosti a církvi

Po téměř rok trvajícím přestávce vynucené naším stěhováním a ztrátou přednáškových prostor jsme konečně dne 31. března 2009 obnovili pravidelné konání přednášek v uvedeném cyklu!

59. večer se konal v Collegiu maximo Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Přednášel Dr.jur. Wolfgang Wieshaider z Vídně na téma Současné rakouské konfesní právo ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

jrt

From the Church Law Society

Congratulations

By the closing date of this issue (30 April 2009) we have received the following information about achievements of members of our Society:

Mgr. Monika Menke, Th.D., a notary of the Interdiocesan Church Court in Olomouc, defended her dissertation at the Sts Cyril and Methodius School of

Theology of Palacký University in Olomouc in September 2008. Her topic was “Contribution of the Laity to the Exercise of the Judicial Power of the Roman Catholic Church (at the Level of a Diocese), With a Focus on the Situation in the Czech Republic” and she was awarded the academic degree Th.D.

JUDr. Miloš Holub, Ph.D., an attorney, defended his dissertation at the Law School of Charles University on 18 December 2008 and was awarded the academic degree Ph.D.

JUDr. Jan Klail, an attorney, defended his doctoral work at the Law School of the West Bohemian University. His topic was “Protection of Freedom of Thought, Religion, Autonomy of Churches and Religious Societies by Constitutional Law” and he was awarded the academic degree JUDr.

Mrs. Věra Dospělová, one of the founding members of the Church Law Society and a regular participant in the lectures on church law organized by the Society and the Law School of Charles University, was appointed a notary of the Interdiocesan Church Court in Prague as of 15 March 2009. Her appointment was announced in the Acta of Prague Archdiocesan Curia No. 3/2009, point 26.

Prof. Dr. jur. Heiner Marré from Gladbeck, an honorary member of our Society, justitiar emeritus of the Roman Catholic Diocese in Essen, and a co-founder of Essen’s Conversation on State and Church, celebrated his birthday on 23 April 2009. Ad multos annos!

ThLic. Tomáš Kotrlý, Th.D., defended his dissertation at the Catholic Theological School of Charles University on 28 April 2009. His topic was “A Funeral and A Cemetery in the Laws of the Canon Law Code, With a Particular Regard to Laws of the Czech Republic” and he was awarded the academic degree Th.D.

Paintings by the Architect Josef Hyzler on Display in Český Dub

Ing. arch. Josef Hyzler, a member of our Society and the designer of our logo and the cover page of the Church Law Review, is known as one of the authors of the preservation project for the buildings of the St. Agnes Monastery in Prague, the restoration of the Tachov castle, and repairs of a number of Czech churches. He also enjoys painting buildings in their natural landscape. The public is invited to visit an exhibition of his paintings entitled “A Man, a Landscape and His Residences”, which takes place from 5 April until 30 September 2009 in the Museum Under Ještěd in Český Dub (Northern Bohemia). It is open every week from Wednesday until Sunday, from 9 am until noon and from 1 pm until 5 pm.

Obituaries

It is with a great sorrow that we announce that P. Josef Šťastný, a personal archdean, a priest of the Prague Archdiocese and later of the Pilsen Diocese, and a member of our Society, died on 11 January 2009 before reaching age 67. A few years ago he graduated from the Faculty of Law, Canon Law and Administration of the John Paul II Catholic University of Lublin.

We also received the sad news that PhDr. Jaroslav Macek, a historian and archivist, a former Chancellor of the Roman Catholic Diocese in Litoměřice and a member of our Society, died on 15 January 2009 at a blessed age.

Requiescant in pace!

A Lecture from the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

Following an almost one year break caused by the forced relocation of the Society and the consequent loss of lecture space, the regular lecture series was finally reinstated on 31 March 2009. The 59th evening took place in the Collegium Maximum of the Law School of Charles University; Dr. jur. Wolfgang Wieshaider from Vienna lectured on “The Current Austrian Law on Churches in Light of the Case Law of the European Court of Human Rights”.

jrt

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Notizie brevi

Mgr. Jiří Jirsa účastníkem 5. celosvětového shromáždění křesťanských právníků ve Washingtonu, D.C.

Ve dnech 6.–12. října 2008 se konalo ve Washingtonu 5. celosvětové shromáždění křesťanských právníků – Christian Lawyer Global Convocation. Zasedání se zúčastnilo šest právníků z České republiky, mezi nimi i člen naší Společnosti pro církevní právo a bývalý redaktor časopisu *Revue církevního práva* Mgr. Jiří Jirsa z Prahy. O zasedání podrobněji informuje Bulletin advokacie č. 1–2/2009 na s. 89–90.

Výuka kanonického práva na KTF UK pro veřejnost

Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze otevírá od 25. února 2009 kurz Celoživotního vzdělání (2 semestry) z oboru „Kanonické právo“, složený ze tří předmětů: Kanonické právo 1, Kanonické právo 2 a Konfesionální právo o celkovém rozsahu 8 semestrálních hodin, tj. celkem 104 hodin. Bližší informace naleznete na stránkách <http://www.ktf.cuni.cz/KTF-730.html>.

Z reprezentačního plesu Právnické fakulty Univerzity Karlovy

Také letos se pražský právníký ples konal na starobylém místě v Paláci Žofin na Slovanském ostrově na Vltavě, v městské části Praha 1, tedy v místě tolika významných společenských setkání českých vzdělanců již od dob národního obrození v 19. století. Slavnost proběhla v pátek 20. března 2009. Jako obvykle se jí zúčastnil větší počet zástupců vedení i členů naší Společnosti pro církevní právo.

Novelizace Statutu havarijního fondu Arcibiskupství olomouckého

V aktech arcibiskupské kurie olomoucké ACO 2009/3 byl na s. 24 uveřejněn uvedený statut v novelizovaném znění. Jde o účelový fond „pro financování oprav církevních budov (kostelů, kaplí a farních budov) v arcidiecézi olomoucké v důsledku havárií po živelních pohromách, tzn. vichřice, krupobití, povodeň, nezaviněný požár; škody vzniklé poruchou vodovodního potrubí, nikoliv však na mobiliáři, a škody z násilného vloupání, nikoliv však náhrady ukradených věcí“.

Brief News

Mgr. Jiří Jirsa Attended the 5th Christian Lawyer Global Convocation in Washington, D.C.

The Christian Lawyer Global Convocation took place on 6–12 June 2008 in Washington, D.C. Six lawyers from the Czech Republic attended the Convocation; among them was a member of the Church Law Society and former editor of the Church Law Review, Mgr. Jiří Jirsa from Prague. A report about the Convocation was published in the Bulletin of the Bar Association, No. 1–2/2009 at pp. 89–90.

Canon Law Courses at the Catholic Theological School of Charles University Open to the Public

On 25 February 2009 the Catholic Theological School of Charles University in Prague opened a program of vocational training (two semesters) in the field of “Canon Law,” which consists of three courses: Canon Law 1, Canon Law 2 and State Law on Churches, which total 8 semester credit hours and a total of 104 classroom hours in the program. More information is available at <http://www.ktf.cuni.cz/KTF-730.html>

From the Ball of the Law School of Charles University

As in previous years, again this year the Prague Lawyers’ Ball took place in the historical Palace Žofín on Slavic Island on the Vltava river, in Prague’s District 1; Žofín has been the venue for many significant social meetings of Czech academia since the times of the National Revival in the 19th century. The Ball took place on Friday, 20 March 2009, and it was – as always – attended by a great number of members of the leadership of our Church Law Society.

The Amendment to the Statute of the Disaster Fund of the Olomouc Archdiocese

The amended statute was published in the Acta of the Olomouc Archbishop’s Curia ACO 2009/3. It is a fund designed „to finance repairs of Church buildings (churches, chapels and vicarages) in the Olomouc Archdiocese required due to natural disasters, namely hurricanes, hailstorms, floods, no-fault fires, and damages caused by the breakdown of waterlines, but excluding damages to movable property, or damages caused by forcible burglary, but excluding compensation for stolen property.“

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

BASDEVANT-GAUDEMET, Brigitte, BERLINGÒ, Salvatore (edit.), *The Financing of Religious Communities in the European Union/Le financement des religions dans les pays de l'Union européenne*. European Consortium for Church and State Research, Peeters, Leuven, Belgium, 2009, 350 s., ISBN 978-90-429-2083-5.

z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK Zábaj, *The Financing of Religious Communities in the Czech Republic*, s. 119–128.

BASDEVANT-GAUDEMET, Brigitte, JANKOWIAK, François (edit.), *Le droit ecclésiastique en Europe et à ses marges (XVIII – XX siècles)*. Law and Religion Studies 6, Peeters, Leuven, Belgium, 2009, 345 s., ISBN 978-90-429-2142-9.

BACHMANN, Susanne, BAUMGARTNER, Gerhard, FEIK, Rudolf, GIESE, Karim J., JAHNEL, Dietmar, KOSTAL, Mario, LIENBACHER, Georg, *Besonderes Verwaltungsrecht*, 4. přepracované a rozšířené vydání, Springer Verlag Wien, 2002, 456 s., ISBN 3-211-83844-9.

BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan, *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*, Vydal Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, Praha 2008, 47 s., ISBN neuvedeno.

BUBEN, Milan M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, III. díl, 1. svazek: Žebavé řády, Nakladatelství LIBRI, Praha 2006, 472 s., ISBN 80-7277-088-8.

BUBEN, Milan M., *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, III. díl, 2. svazek: Žebavé řády, Nakladatelství LIBRI, Praha 2007, 472 s., ISBN 978-80-7277-140-0.

DOSS, Jesu Pudumai, *Parola di dio e legislazione ecclesiastica*, Libreria Ateneo Salesiano, Roma, 2008, 160 s., ISBN 978-88-213-0692-1.

FIALOVÁ, Eva, *Malý obrazový průvodce dějinami Českobratrské církve evangelické*, Nakladatelství Kalich, Praha 2008, 88 s., ISBN 978-80-7017-091-5.

FILIPI, Pavel, *Po ekumenickém chodníku*, Příručka ke vztahům a možnostem spolupráce mezi církvemi, Knižnice studijních textů Českobratrské církve evangelické, Praha 2008, 88 s., ISBN 978-80-87098-05-9.

KACPRZYK, Wiesław, *Prawo do prywatności w prawie kanonicznym i prawie polskim*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin, 2008, 202 s., ISBN 978-83-7306-394-5.

KLAIL, Jan, *Ústavněprávní ochrana svobody svědomí, náboženského vyznání, autonomie církvi a náboženských společností. Rigorózní práce. Západočeská universita v Plzni. Fakulta právnická. Katedra ústavního práva*, 2008, 244 s.

SITARZ, Mirosław, *Kompetencje organów kolegialnych w kościele partykularnym*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin, 2008, 302 s., ISBN 978-83-7306-380-8.

STARÝ, Marek, *Dějiny daní a poplatků*, Havlíček Brain Team, Praha, 2009, 206 s., ISBN 978-80-87109-15-1,

z obsahu:

TRETERA, Jiří Rajmund, *Církevní poplatky*, s. 152-160.

TRZECIAK, Bogusław, *Klauzule odsyłające w konkordatach z Hiszpanią i z Polską*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin, 2008, 195 s., ISBN 978-83-7306-349-5.

VALEŠ, Václav, *Konfesní právo – průvodce studiem*, Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2008, 239 s., ISBN 978-80-7380-135-9.

WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan (edit.), *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, ASPI, Wolters Kluwer, Praha, 2009, 632 s., ISBN 978-80-7357-432-1,

z obsahu:

HORÁK, Záboj, *Proč alternativní forma uzavření manželství?*, s. 197–208.

Časopisy – Reviews

Acta historico-iuridica Pilsnensia 2007, ed. Vilém Knoll, Nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2008, 136 s., ISBN 978-80-7380-107-6,

z obsahu:

FALADA, David, *K případu apoštola Pavla*, s. 11–20,

HRDINA, Antonín Ignác, *Litiskontestace v římském a kanonickém procesu*, s. 21–28,

HRDINA, Antonín Ignác, *Tempus utile v římském a kanonickém právu* (jeden z průlomů do právního formalismu), s. 100–108.

Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Band 43, Aschendorff Verlag, Münster, 2009, 179 s., ISBN 978-3-402-10561-0,

z obsahu:

SEILER, Christian, *Verfassungsfragen zur staatlichen Unterstützung der elterlichen Erziehung*, s. 7–66,

SPIEKER, Manfred, *Voraussetzungen, Ziele und Tabus der Krippenpolitik in Deutschland. Sozialethische Anmerkungen zur Rolle der Familie*, s. 69–115,

WIESNER, Reinhard, *Die Kleinkindbetreuung in der Familienpolitik der Bundesregierung*, s. 117 – 164.

European Journal for Church and State Research, Volume 11, Peeters, Herent, Belgium, 2004, 226 s., ISSN 1370-5954,

z obsahu:

TORFS, Rik, *Contractual Religious Freedom*, s. III–XVII,

FRIEDNER, Lars, *Church and State in Sweden 2003*, 59–62,

POTZ, Richard, *Muslim Communities and Public-Law-Status in European Law on Religion*, s. 197–205.

Roczniki Nauk Prawnych, tom XII/2007, No. 2

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2007,

z obsahu:

Prawo – artykuły

POGONOWSKI, Piotr, *Rola sędziego i autonomia stron w procesie cywilnym. Zagadnienia podstawowe*, s. 7–22,

ANDREJCZUK, Robert, *Filozoficzne podstawy kształtowania się ochrony praw człowieka*, s. 23–36,

Prawo kanoniczne – artykuły

GRESZATA, Marta, *Przewodniczący zespołu sędziowskiego w świetle Instrukcji Dignitas connubii*, s. 111–132,

ADAMCZYK, Jerzy, *Pozycja prawna diakona permanentnego w świetle Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych*, s. 153–176.

Studia prawnicze KUL, rocznik 2007, číslo 1, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2007, 271 s., ISBN 978-83-7363-552-4.

Studia theologica, rocznik X, číslo 4, Teologický časopis, Vydala Universita Palackého v Olomouci, 2008, 110 s., ISSN 1212-8570,

z obsahu:

MENKE, Monika, *Soudní moc církve a účast laiků na ní*, s. 52 – 73.

The Jurist, Studies in Church Law and Ministry, The Catholic University of America, The School of Canon Law, Washington, DC, 2008, ISSN: US 0022-6868.

68 (2008): 1

z obsahu:

RENKEN, John A., *The Principles Guiding the Care of Church Property*, s. 136–177,

MARTENS, Kurt, *The Law That Never Was: The Motu Proprio Administrativae Potestatis on Administrative Procedures*, s. 178–222,

68 (2008): 2

z obsahu:

GREEN, Thomas J., *Contemporary Challenges to Episcopal Governance: Reflections on the 2004 Directory on the Ministry of Bishops and Other Pertinent Texts*, s. 418–459,

BEAL, John P., *It's Déjà Vu All Over Again: Lay Trusteeship Rides Again*, s. 497–568.

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (13)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Alternativní forma uzavření manželství

právem uznaná možnost → nupturientů volně si vybrat způsob uzavření sňatku platného před státem, a to obřadem před civilní autoritou, nebo obřadem před autoritou některého státem uznaného náboženského společenství; jde o pojem teorie konfesního práva. Tomuto výrazu se dává přednost před synonymními obraty fakultativní forma sňatku, resp. fakultativní církevní sňatek, neboť tyto obraty nevyjadřují dostatečně rovnost obou forem uzavření manželství.

Fakulta

lat. facultās,

1. mimořádné zmocnění poskytnuté některým církevněprávním subjektům příslušnou církevní autoritou jednat jinak, než stanoví zákon; někteří kanonisté považují fakulty za zvláštní druh → privilegií neboli výsad;
2. oddělení univerzity či jiné vysoké školy.

Fakulta mexická

resp. mexické fakulty, neoficiální výraz pro mimořádná zmocnění, která Apoštolský stolec udělil některým církevním autoritám v zemích náboženské nesvobody z toho důvodu, že v době nesvobody je znemožněno používat některé řádné právní instituce; uvedené fakulty přestaly trvat, jakmile nesvoboda skončila; původ výrazu je hledán v použití těchto fakult pro církevní činitele v době pronásledování katolické církve v Mexiku.

Fakultativní forma sňatku

→ alternativní forma uzavření manželství.

Mexické fakulty

→ fakulta mexická.

Ordinariát

sídlo nebo úřad → ordináře.

Prelát

lat. prælātus, tj. představený;

1. jako prelát je v CIC/1983 označován → ordinář stojící v čele → prelatury osobní nebo → prelatury územní; může jím výlučně kněz; má-li biskupské svěcení, pak jde o → biskupa titulárního;
2. prelátem je podle kanonickoprávní tradice také každý další → ordinář, tj. nositel církevní moci řízení aspoň výkonné;
3. titul prelát přísluší také některým hodnostářům papežské kurie, i když nejsou ordináři,
4. titul prelát může být Apoštolským stolcem udělen i jiným duchovním, kteří nejsou ordináři, jako čestný.

Prelatura

- církevní → budova, v níž sídlí nebo v minulosti sídlil → prelát; v některých klášterech ta jejich část, v níž sídlí opat;
- čestný název místa (i farnosti), v níž v minulosti sídlil prelát;
- vyšší útvar pastýřské péče uvnitř latinské církve, a sice → prelatura osobní nebo → prelatura územní.

Prelatura osobní

lat. *prælatūra personālis*,

útvary v katolické církvi, po právní stránce stojící jakoby uprostřed mezi → církví partikulární (složenou z farností) a → řeholním institutem zasvěceného života nebo → společností apoštolského života; slouží k podpoře vhodnějšího rozložení kněží pro zvláštní pastorační služby, misijní činnost nebo pastorační jednotlivých společenských skupin; skládá se výlučně z řad světského (neřeholního) duchovenstva, a to kněží i jáhnů, jakož i z → alumnů seminářů zřízených prelaturou; v čele stojí → prelát, který je vlastním ordinářem osob → inkardinovaných do prelatury. Laici, kteří jsou členy sdružení při prelaturě zřizovaných, zůstávají příslušníky → církví partikulárních.

Mezinárodní osobní prelaturou je prelatura Svatého Kříže a Opus Dei; svým charakterem se osobní prelaturě blíží → vikariáty polní.

Prelatura územní

lat. *prælatūra territoriālis*,

určitá územně ohraničená část latinské církve, druh → církve partikulární, kterou vzhledem ke zvláštním okolnostem řídí územní → prelát jako vlastní pastýř v obdobném postavení jako má diecézní → biskup vůči své → diecézi. Územní prelatura se obligatorně dělí na farnosti.

Privilegium

lat. *privilegium*, výraz pocházející podle názorů některých kanonistů od obratu „*lĕx privāta*“, česky také výsada, výhoda poskytnutá zvláštním právním aktem příslušné církevní autority určitým církevněprávním subjektům (fyzickým nebo právníckým osobám), spočívající v dlouhodobém uvolnění z některých přesně vymezených závazků církevního zákona; je o ní pojednáno i v CIC/1983; podobného charakteru jsou i jiné, kodexem blíže nedefinované výhody (*aliæ grātiæ*), jako je např. → fakulta; od *privilegia* se však podstatně liší druhý typ uvolnění ze závazků práva, popsany v CIC/1983, nazývaný → dispenzí.

Převor

lat. *prior*, představený řeholní komunity neboli řeholního domu (→ kláštera, → konventu), případně první představený po → opatovi; na rozdíl od vyššího řeholního představeného (→ provinciála nebo → opata) není zpravidla ordinářem podřízených řeholníků.

Převorka

lat. *priorissa*, představená v některých ženských řeholních komunitách.

Příbuzenství

právní vztah osob vytvořený navzájem

1. zplozením (pokrevní příbuzenství neboli → pokrevenství, lat. *consanguinitās*),
2. uzavřením manželství (sešvagření neboli → švagrovství, lat. *affinitās*),
3. rozhodnutím zákonné autority o → osvojení neboli → adopci (zákonné příbuzenství, lat. *cognātiō legālis*, vytvořené mezi osvojencem a pokrevními příbuznými osvojitele),
4. v církevním právu také → kmotrovstvím při křtu nebo biřmování (duchovní příbuzenství, lat. *cognātiō spirituālis*; vzniká výlučně mezi → kmotřencem a → kmotrem).

Sakristie

místnost při → kostele zejména katolickém, případně i → kapli, kde jsou uchovávány → předměty bohoslužebné a kde se duchovní a jejich pomocníci připravují na bohoslužby.

Schematismus

úřední seznam míst duchovní správy, církevních pracovníků a složek určité církve (zejména katolické nebo evangelické), resp. její místní části (např. → diecéze, → superintendence, → disktriktu).

Schisma

rozštěpení církve (jakékoliv).

Skrupulozita

duchovní úzkotlivost; chorobný psychický stav, při němž postižený považuje za hřích, co jím není, nebo se obává, že hřeší, ačkoliv tomu tak objektivně není.

Sobota

z hebr. šabat, den odpočinku; sedmý den týdne, v izraelské pospolitosti posvátný; v křesťanství přenesen na den první den týdne, tj. den vzkříšení, neděli (den Páně, lat. diēs Domīnica); v některých církvích však svěcen nadále v sobotu (→ adventisté sedmého dne).

Spiritismus

nauka o navozování styku s dušemi zesnulých, jeden z projevů → okultismu; v křesťanských církvích je striktně odmítán; provozování spiritistických praktik bývá považováno za hříšné a může mít uvnitř církví i právní důsledky.

Spiritualismus

duchovnost; nauka, podle níž veškerá skutečnost pochází z ducha a je bytostně duchovní; v češtině nelze toto slovo zaměňovat s výrazem → spiritismus, jak to někdy činí překladatelé pod vlivem některých cizích jazyků.

Spirituál

1. duchovní určený k výchově → seminaristů v katolické církvi, v církvích anglikánských, evangelických i dalších;
2. duchovní pověřený péčí o řeholnice určitého kláštera;
3. píseň duchovního rázu, původem v afroamerickém protestantském prostředí.